

Boko Haram: Tarihsel Gelişimi ve Dinî-Siyasi Söylemleri*

REYHAN ERDOĞDU BAŞARAN

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Türkiye

Ankara Hacı Bayram Veli University, Faculty of Theology, Türkiye

reyhan.erdogdubasaran@hbv.edu.tr

 <https://orcid.org/0000-0002-0046-2761>

Öz

Boko Haram, Muhammed Yusuf (ö. 2009) liderliğinde Nijerya’da 2002 yılında *Cemā’atu Ehli’s-Sünne li’l-Da’ve ve’l-Cihād* ismi ile teşekkül etmiştir. Dinimiz İslam, itikadımız Peygamber ve sahabelerinin itikadı ve menhecimiz (yolumuz) cihaddır diyen Yusuf, Batı kültürü, eğitimi ve değerlerinin İslam dışı ve hatta İslam karşıtı yeni bir dinî yapılanma olduğunu iddia etmektedir. Batı değerleri ile sistematize olmuş Nijerya demokrasisini eleştiren Boko Haram liderleri, mürted hükümette hizmet etmeyi haram ve anayasa ile yöneten tağuta karşı savaşımayan her Müslümanı da kâfir ilan etmiştir. Osman b. Fûdî’nin (ö. 1817) başlattığı İslam halifeliğinin canlandırılmasının gerekliliğine vurgu yapan Boko Haram sözcüleri, bu uğurda cihadın her Müslümana farz olduğunu belirtmektedirler. Kendisi ile hükümete karşı savaşımayan Müslümanları kâfir ilan eden ve onların öldürülmesini de cihad kapsamında değerlendiren Boko Haram, bugün bir vaaz grubu olmaktan ziyade bölgede gerçekleştirmiş olduğu terör eylemleri ile ismini duyurmaktadır. Bu çalışma Boko Haram’ın tarihsel serüvenini ele alacak ve dinî-siyasi söylemlerini irdelleyecektir. Boko Haram’ın teşekkülünden günümüze kadar liderleri ve sözcülerinin dini söylemlerindeki değişimi sistematik bir şekilde analiz ederek örgütün Nijerya’daki radikalleşme sürecini kronolojik gelişmeler ışığında incelemeyi ve bu bağlamda alandaki mevcut literatüre katkı sunmayı hedeflemektedir.

Anahtar Kelimeler: Mezhepler Tarihi, Boko Haram, Nijerya, Selef, Cihad.

Boko Haram: Historical Development and Religious-Political Discourses

Abstract

Boko Haram was established in Nigeria in 2002 under the leadership of Muhammad Yusuf (d. 2009) with the name of *Jamā’at Ahl al-Sunna Li’l-Da’wa wa’l-Jihād*. While saying our religion is Islam, our faith is the faith of the Prophet and his companions, and our way is jihad, Yusuf criticizes Western culture, education and values claiming they are a new religious construct that is un-Islamic and even anti-Islamic. To Boko Haram leaders, serving in an apostate government is *haram* and any Muslim who do not fight against the

constitutional *taghut* (tyrant) is considered to be an infidel. Boko Haram emphasizes the necessity of reviving the Islamic caliphate founded by Usman dan Fodio (d. 1817), saying that every Muslim must engage in war for this cause. It has gained notoriety in the area for its terrorist attacks rather than as a preaching organization. It views Muslims who do not fight alongside it against the government as unbelievers and views their murder as a form of jihad. This study will talk about Boko Haram's historical development and examine its religious-political discourses. Through a systematic analysis of the religious discourses employed by Boko Haram's leaders and spokespersons, this article examines the organization's radicalization process in Nigeria while contributing to the existing literature in this field.

Keywords: History of Sects, Boko Haram, Nigeria, Salaf, Jihad.

Giriş

Boko Haram, Nijerya'nın Borno eyaleti merkezde olmak üzere Nijerya, Nijer, Çad ve Kamerun sınırının kesiştiği, Hausa, Kanuri ve Fulani dillerinin yaygın konuşulduğu, Müslümanların çoğunlukta yaşadığı bölgede ortaya çıkan yerel İslami bir oluşumdur.¹ 1990'ların sonu ve 2000'lerde Nijerya'nın kuzeydoğusundaki Borno eyaletinin başkenti Maiduguri'de Muhammed Yusuf (ö. 2009) liderliğinde ortaya çıkan hareket, Yusuf'un vaazlarının ses kasetleri, videolar ve daha sonra CD'ler halinde Nijerya ve komşu ülkelere dağıtılması ile Nijerya'da bölgesel bir tanınırlık kazanmıştır. Ancak hareket, "Bring Back Our Girls" (Kızlarımızı Geri Getirin) etiketiyle geniş çaplı bir kampanyanın oluşumuna neden olan 2014 yılında Borno eyaletine bağlı Chibok köyünde 276 kız öğrencinin kaçırılması olayı ile uluslararası tanınırlık kazanan terör grupları arasına girmiştir.²

Boko Haram ismi, hareketin Batı eğitimine karşı göstermiş olduğu tepki nedeniyle Bauchi Eyaleti halkı tarafından gruba verilen ve medya tarafından popülerleştirilen bir lakaptır. Boko Haram ismi Hausa dilinde Batılı eğitimin haram olduğu anlamına gelmektedir. Boko, Batı eğitimini veya Batı kültürünü ifade eden bir Hausa terimidir. Haram ise yasak anlamında Arapça bir kelimedir. Boko Haram ifadesi "Batılı Eğitim haramdır" anlamına gelmektedir.³ "Dinimiz İslam, itikadımız Peygamber ve sahabelerinin itikadı, yolumuz cihad" diyen Yusuf, laik anayasa ve demokrasiyi Allah'ın emirlerine

* Yazar, bu çalışmada yararlanılan bazı metinlere erişimde kendisine destek olan Ayşe Gül Ömeroğlu'na teşekkürlerini sunar.

¹ Ahmet Aktaş, "Radikalizm ve Yoksunluk İlişkisi: Boko Haram Örneği," 1136.

² Kaçırılan kızların bazıları fidye karşılığı Nijerya hükümetine geri verilmiştir. Elizabeth Pearson ve Jacob Zenn, "Boko Haram, the Islamic State, and the Surge in Female Abductions in Southeastern Niger," 5-8. ABD Dışişleri Bakanlığı 2013 yılında Boko Haram olarak anılan hareketi Yabancı Terör Örgütü olarak tanımlamıştır. Jeannine Ella Abatan ve Boubacar Sangaré, "Katiba Macina and Boko Haram Including Women to What End?," 1-19.

³ Beşir, "El-Cuhûdu'd-Devliyye ve'l-İklîmiyye ve'l-Vaṭaniyye li-Mukāfēheti Cemā'atu Boko Haram," 1-40; Amin Saad Abdullah ve Kabir Adem, "Harekātu Boko Haram," 241-48.

karşı gelmek olarak nitelendirmiştir.⁴ Yusuf'un vaazları ile şekillenen hareketin genel ilkelerine göre Batı tarzı eğitim sistemini benimsemiş olan ülkelerde ilkokuldan üniversiteye kadar her türlü eğitim yasaklanmalıdır. İslami eğitimin Kur'an ve Sünnete dayalı olması gerektiğini vurgulayan örgüt, Batı eğitiminin ve kültürünün yozlaştırıcı olduğunu savunmakta, bu nedenle Batı medeniyetine ve onun getirdiği değerlere karşı çıkmaktadır. Yusuf, Batı yasalarını benimsemiş olan demokratik yönetim biçimlerini küfür ile ve yöneticilerini de kâfir olmakla itham etmiştir. Ona göre Batı tarzı yönetim sistemini benimsemiş olan hükümette çalışmak dahi sakıncalıdır. 2002 yılında harekete mensup yüzlerce öğrencinin tıp, mühendislik ve fen bilimleri eğitimini bırakması ve odun satmak ve çamaşır yıkamak gibi hükümet ile alakalı olmayan işlere yönelmesi durumu Yusuf'un söylemlerinin etki gücünü göstermesi adına önemlidir.⁵

Yusuf'un vaazlarını sürdürdüğü ilk yıllarda, Yusuf'a bağlı olanlar Borno ve Yobe eyaletlerinde, onun ismine atfen *el-Yūsufiyye* (اليوسيفية) olarak adlandırıldılar.⁶ Zaman içinde *Nijerya Talibanı* (حركة طالبان النيجيرية), *el-Muhācirūn* (المهاجرون) ve *Boko Haram* (بوكو حارم) gibi farklı isimlerle de hareketin isimlendirildiği görülmektedir.⁷ Bugün her ne kadar hareket Boko Haram ismi ile uluslararası bir üne ulaşmış olsa da, 2002 yılında Yusuf hareketin isminin *Cemā'atu Ehli's-Sünne li'd-Da've ve'l-Cihād* (جماعة أهل السنة للدعوة والجهاد) olduğunu bildirmiştir.⁸ Ancak Ebu Bekir Şekau (ö. 2021) liderliğinde, Şekau'nun 7 Mart 2015'te IŞİD'e ve lideri Halife Ebu Bekir el-Bağdadi'ye (ö. 2019) biat etmesi ve biatın kabul edilmesi neticesinde hareketin ismi *ed-Devletu'l-İslāmiyye Vilāyetu Ġarbi Afrīkiyyā (İfrīkiyyā)* (الدولة الإسلامية ولاية غرب إفريقيا) olarak değiştirilmiştir. 2016 yılında hareketin ikiye bölünmesi ile *ed-Devletu'l-İslāmiyye Vilāyetu Ġarbi Afrīkiyyā* [Batı Afrika Eyaleti İslam Devleti] grubu Ebu Musab el-Bernavî liderliğinde, *Cemā'atu Ehli's-Sünne li'd-Da've ve'l-Cihād* [Sünni Davet ve Cihad Cemaati] ise Şekau öncülüğünde faaliyetlerini sürdürmüştür.⁹ Başlangıcından günümüze kadar hareketin

⁴ Muhammed Yusuf, *Haḡiḡi 'Aḡidetunā ve Menhecu Da'vetinā*; Atta Barkindo, "Abubakr Shekau: Boko Haram's Underestimated Corporatist-Strategic Leader," 53-73.

⁵ Abdullah ve Adem, "Harekātu Boko Haram," 241-248.

⁶ Beşir, "El-Cuhūdu'd-Devliyye ve'l-İḡlīmiyye ve'l-Vaṭāniyye li-Mukāfeḡeti Cemā'atu Boko Haram," 1-40. Crisis Group Africa Briefing N°196, *JAS vs. ISWAP: The War of the Boko Haram Splinters*, 1-26.

⁷ Beşir, "El-Cuhūdu'd-Devliyye ve'l-İḡlīmiyye ve'l-Vaṭāniyye li-Mukāfeḡeti Cemā'atu Boko Haram," 1-40; Halil Ali Haydar, "Nijerya beyne'l-fesādi ve 'Boko Haram.'"

⁸ Beşir, "El-Cuhūdu'd-Devliyye ve'l-İḡlīmiyye ve'l-Vaṭāniyye li-Mukāfeḡeti Cemā'atu Boko Haram," 1-40.

⁹ Remadji Hoinathy ve Teniola Tayo, "Lake Chad Basin Socio-Economic Resilience in the Shadow of Boko Haram," 1-24.

liderleri ya da sözcüleri tarafından reddedilmekle birlikte hareket ‘Boko Haram’ ismi ile uluslararası bir tanınırlık elde etmiştir.¹⁰

Ancak Yusuf, başlangıçta verdiği vaazlarda Batı eğitiminden ziyade Batı kültürüne ve medeniyetine karşı olduğunu açıkça belirtmiştir.¹¹ Yusuf’un eleştirilerinin odağının Batı kültürü olduğu, şu sözlerinden anlaşılmaktadır:

Boko Haram, kâfir medyanın bize yansıtmaya devam ettiği gibi hiçbir şekilde ‘Batı eğitimi gûnahtır’ anlamına gelmemektedir. Boko Haram aslında ‘Batı medeniyeti yasaktır’ anlamına gelmektedir. Aradaki fark, birincisi Batı’dan, yani Avrupa’dan gelen resmi eğitime karşı olduğumuz izlenimini verirken, ki bu doğru değildir, ikincisi İslam kültürünün üstünlüğüne olan inancımızı teyit etmektedir. Çünkü kültür daha geniştir, eğitimi de içerir ancak Batı eğitimi tarafından belirlenemez. Bu durumda, Batılı yaşam tarzlarının İslam medeniyetiyle çelişen pek çok unsurundan bahsediyoruz: kadın hakları ve ayrıcalıkları, eşcinsellik, uyuşturucu kaçakçılığı, bebeklere tecavüz gibi suçlar, Nijerya gibi büyük çoğunluğu Müslüman olan bir ülkede çok partili demokrasi, pornografik filmler, alkol kullanımı ve benzeri anayasal düzenlemeler.¹²

Yusuf’un hareketin başlarında Batı medeniyeti ve kültürüne yönelik gerçekleştirdiğı eleştirel vaazlarının yerini zaman içinde cihad vurgusunun merkezi olduğu söylemler almıştır. Hareket zaman içinde bilhassa sivillere yönelik gerçekleştirmiş olduğu eylemlerle dünya kamuoyunda tanınmaya başlamış ve yakın zamanda Boko Haram ile ilgili birçok araştırma gerçekleştirilmiştir. Konu ile ilgili Arapça, İngilizce ve Fransızca gibi farklı dillerde birçok medya verisi bulunmakla birlikte, Boko Haram’ın terör eylemleri, Selefilik ve Cihad söylemi, Batı karşıtlığını temellendirmiş olduğu öğretiler ile ilgili de akademik araştırmalar söz konusudur. *Bibliography: Boko Haram, Compiled and Selected* isimli araştırma Mayıs 2019’a kadar Boko Haram ile ilgili yazılmış ve yayımlanmış olan 200’den fazla çalışmanın varlığından söz etmektedir.¹³ Mayıs 2018’de Jacob Zenn editörlüğünde Combatting Terrorism Center tarafından oluşturulan raporlar Boko Haram ile ilgili ortaya koyulan en detaylı analizlerdir.¹⁴ 2024 yılında hazırlanan

¹⁰ şekau, “Bizler, kötü niyetli bir şekilde Boko Haram olarak adlandırılan Sünni Davet ve Cihad Cemaatiyiz (*Cemâ’atu Ehli’s-Sünne li’d-Da’ve ve’l-Cihād*)” demektedir. Abdulbasit Kassim, “Defining and Understanding the Religious Philosophy of Jihādī-Salafism and the Ideology of Boko Haram,” 173-200.

¹¹ Benson Ohiho Igboin, “Ungoverned or Alternatively Governed Spaces in North-Eastern Nigeria A Critical Exploration of Boko Haram’s Ideological Motif,” 426-427.

¹² Abdulbasit Kassim ve Michael Nwankpa, *The Boko Haram Reader: From Nigerian Preachers to the Islamic State*, 106.

¹³ Judith Tinnes, “Bibliography: Boko Haram, Compiled and Selected,” 131-164.

¹⁴ Jacob Zenn, Abdulbasit Kassim, Elizabeth Pearson, Atta Barkindo, Idayat Hassan, Zacharias Pieri ve Omar Mahmoud, *Boko Haram Beyond the Headlines: Analyses of Africa’s Enduring Insurgency*.

Crisis Group Africa Briefing isimli rapor ise 2018-2024 yılları arasında Boko Haram'ın faaliyetleri, iç bölünmeler ve bugünü ile ilgili bilgiler sunması açısından önemlidir.¹⁵ Boko Haram'ın teolojik öğretisini ortaya koyan en önemli eser ise Muhammed Yusuf'a atfedilen ve grubun itikadını izah eden *Hazihi 'Akīdetunā ve Menhecu Da'vetinā* isimli metindir.¹⁶ Allah'a, Meleklerine, Kitaplarına, Peygamberlerine, Ahiret Gününe, hayır ve şerrin Allah'tan olduğuna iman etmenin esaslarına yer verilen bu kitapta Yusuf inanç, ibadet, davranış ve şariat ilkelerinde Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat'ın öğretilerine uygun bir formda konuları ele aldığını bildirmektedir.¹⁷ Bununla birlikte hareketin liderleri ya da sözcülerinin gerçekleştirmiş olduğu YouTube videoları, İslami ders kayıtları ve örgüt üyeleri arasında muhafaza edilen doktrinel metinler, hareketin itikadi söylemlerinin ortaya koyulduğu en önemli verilerdir. 2012 yılında neşredilen *Cemā'atu Boko Haram*¹⁸ ve 2019'da yayımlanan *El-Cuhūdu'd-Devliyye ve'l-İklīmiyye ve'l-Vaṭaniyye li-Mukāfeḫeti Cemā'atu Boko Haram*¹⁹ isimli çalışmalar Muhammed Yusuf'un ve sonraki liderlerin yerel dillerde gerçekleşen vaaz, konferanslar ve röportajların yer aldığı YouTube videoları ve İslami ders kayıtlarının olduğu CD'lerin içeriğinin aktarılması ve analiz edilmesi adına önemlidir.²⁰ Biri Nijeryalı Müslüman diğeri ise Nijeryalı Hristiyan olan iki akademisyenin 2018 yılında editörlüğünü yürüttüğü *The Boko Haram Reader: From Nigerian Preachers to the Islamic State* isimli eser de Hausa, Arapça ve Kanuri dillerinde gerçekleşen vaazların, söyleşilerin, YouTube videolarının aktarılması adına önemlidir.²¹ Cihad adı altında sivillere yönelik gerçekleştirdiği terör eylemleri nedeniyle, bölgedeki ve bölge dışındaki İslami grupların ve Müslüman alimlerin eleştirilerinin odağı haline gelen Boko Haram'ın tarihsel gelişimi ve dinî-siyasi söylemleri, konuyla ilgili farklı dillerde yapılan uluslararası çalışmalar dikkate alınarak irdelenecektir. Bu çalışma, başlangıçtan günümüze Boko Haram liderlerinin dinî söylemlerindeki değişikliği takip ederek mevcut literatüre katkı sunmayı amaçlamaktadır. Çalışmada, cihad, tâğût ve küfür gibi dinî referansların Boko Haram liderleri tarafından siyasi hedeflerle nasıl meşrulaştırıldığı – sivillere

¹⁵ Crisis Group Africa Briefing, *JAS vs. ISWAP: The War of the Boko Haram Splinters*, 1- 27.

¹⁶ Yusuf, *Hazihi 'Akīdetunā ve Menhecu Da'vetinā*, Maiduguri: Mektebetu'l--Guraba'. Eserin bazı bölümlerinin İngilizce tercümesi *The Boko Haram Reader* isimli çalışmada yer almaktadır. Kassim ve Nwankpa, *The Boko Haram Reader: From Nigerian Preachers to the Islamic State*, 30-34.

¹⁷ Kyari Mohammed, "The Message and Methods of Boko Haram," 9-32.

¹⁸ Ahmed Murtaza, "Cemā'atu Boko Haram," 13-24.

¹⁹ Beşir, "El-Cuhūdu'd-Devliyye ve'l-İklīmiyye ve'l-Vaṭaniyye li-Mukāfeḫeti Cemā'atu Boko Haram," 1-40;

²⁰ Murtaza, "Cemā'atu Boko Haram," 13-24.

²¹ Kassim ve Nwankpa, *The Boko Haram Reader: From Nigerian Preachers to the Islamic State*.

yönelik şiddetin ‘cihad’ olarak sunulması örneğinde olduğu gibi – söylem analizi ve tarihsel gelişmeler dikkate alınarak incelenecektir.

1. Tarihsel Gelişimi

Boko Haram, “el-Midgari” ve “Ebu Yusuf” lakaplarıyla da bilinen Muhammed Yusuf liderliğinde teşekkül etti. Yoksulluk, cehalet, yolsuzluk ve adaletsizliğin yaygın olduğu bölgedeki toplumsal ve siyasi dönüşümlerden derinden etkilenen Yusuf 1970 yılında Nijerya’nın Yobe eyaletindeki Girgin köyünde dünyaya geldi. Yusuf, babasının Nijerya’da varlık gösteren radikal hareketlerden olan Yan Tatsine’ye katılması ve güvenlik güçleriyle yaşanan bir çatışmada öldürülmesi neticesinde Borno eyaletinin başkenti Maiduguri’ye yerleşmiştir.²² Yerel dillerden Hausa ve Kanuri’yi iyi bilen, geleneksel okullarda Arapça öğrenen Yusuf, erken yaşta okulu bırakmış ve medrese eğitimi almıştır. Genç yaşta Yobe Eyaleti’nin Kanama köyünde vermiş olduğu vaazlarda güvenlik güçleri tarafından gerçekleştirilen yolsuzluk ve infazları eleştiren Yusuf, adaletsiz yöneticilere karşı ayaklanma ve özgürleşme fetvaları ile dikkatleri üzerine çekmiş ve ilk takipçilerini bu dönemde kazanmıştır.²³

Boko Haram olarak bilinen *Cemā’atu Ehli’s-Sünne li’d-Da’ve ve’l-Cihād* oluşumunun 2002 yılındaki resmi çıkışından önce Yusuf, Nijerya’da faal olan farklı gruplar içinde bulunmuştur. Yusuf’un örgütsel ve tebliğsel başlangıcı 1980’lerin ortalarında İbrahim Yakub ez-Zakzaki liderliğinde icraatlarını sürdüren ve bugün *el-Ḥareketu’l-İslāmiyye* (الحركة الإسلامية) olarak bilinen “Nijerya Müslüman Kardeşler” hareketi ile olmuştur.²⁴ Erken yaşlarda Zakzaki’nin liderliğinde ortaya çıkan oluşumun önemli liderlerinden biri olan ve binlerce takipçiyi kendisine çeken Yusuf, Zakzaki’nin 1995’te Şiiliğe geçtiğini ilan etmesi sonucunda cemaatten ayrılmıştır.²⁵ Örgütten ayrılan

²² 1980’lerde Muhammed Marwa (ö. 1980) liderliğinde Nijerya’nın kuzeyindeki Kano’da ortaya çıkan ve ‘Maitatsine ayaklanmaları’ olarak bilinen hareket, harekete katılan yüzlerce kişinin öldürülmesi neticesinde Nijerya Ordusu tarafından bastırılmıştır. Hareket, ‘başkalarına lanet okuyan’ anlamındaki ‘Maitatsine’ lakabıyla tanınan Muhammed Marwa’ya (ö. 1980) nispetle bu adla anılmaktadır. Toyin Falola, *Violence in Nigeria: The Crisis of Religious Politics and Secular Ideologies*, 142-145.

²³ Beşir, “El-Cuhüdu’d-Devliyye ve’l-İklimiyye ve’l-Vaṭaniyye li-Mukāfeḥeti Cemā’atu Boko Haram,” 1-40.

²⁴ Zakzaki liderliğinde kurulan bu hareket, ilk dönemlerde Nijerya’daki ‘Müslüman Kardeşler’ (الإخوان المسلمين) adıyla anılmaktaydı. Haydar, “Nijerya beyne’l-Fesādi ve ‘Boko Haram’”. Günümüzde hareket, ‘Nijerya İslam Hareketi’ (الحركة الإسلامية في نيجيريا) adıyla tanınmakta olup, İran ile teolojik bağları bulunan Şii temelli bir oluşumdur. “Nijerya’daki ‘İslami Hareket’ kimdir?,” *Monte Carlo Uluslararası*, 29/07/2019.

²⁵ Örgütün liderinin Şiiliği benimsediğini söylemesi ile birlikte *el-Ḥareketu’l-İslāmiyye*’de önemli bir bölünme meydana gelmiştir. Hareketten ayrılanların bir bölümü Malam Ebubekir Mucahid önderliğinde *Cemā’atu Tecdidü’l-İslāmī* adlı muhalif bir oluşum içinde yer almıştır. 2015 yılında, Kaduna eyaletinde yaklaşık 350 kişinin öldüğü bir çatışmanın ardından tutuklanan ve 2021’de salıverilen Zakzaki bugün Nijerya’daki Şii topluluğun önemli temsilcisidir. *El-Ḥareketu’l-İslāmiyye* ise

Yusuf, Nijerya'da 1970'lerden beri aktif olan *Cemā'atu İzāleti'l-bid'a ve İkāmehi's-Sünne'*ye (جماعة إزالة البدعة وإقامة السنة) katıldı ve cihad söylemi ile öne çıkan hareketin liderlerinden biri oldu. Ancak Yusuf ve takipçilerinin grup saflarından ayrılmasına yol açan bir bölünme meydana geldi. Hareketten ayrıldıktan sonra ise Yusuf, İzāle'yi yolsuzluk yapmak ve siyasetçilerle iç içe geçmekle suçlamıştır.²⁶

Yusuf, 2002 yılında hareketin isminin *Cemā'atu Ehli's-Sünne li'd-Da've ve'l-Cihād* olduğunu bildirdi. Yusuf'un resmi çıkış yaptığı bu tarihte Ehl-i Sünnet vurgusu ile öne çıkan sessiz bir vaiz olarak bilindiği görülmektedir. Bu dönemde ne kendisinin ne de harekete mensup olanların müdahil olduğu bir şiddet olayı görülmektedir. Bu süreçte hükümetle iyi ilişkiler geliştirdiği belirtilen Yusuf'un Borno Eyaleti Valisi Ali Modu Şerif ile 2003 seçimlerinde kendisini desteklemek için bir anlaşma yaptığı belirtilmektedir. Vali Şerif, Yusuf'a [kendisine destek karşılığında] şeriatın katı bir şekilde uygulanması, 50 milyon naira ödül, 50 motosiklet ve Din İşleri Komiserliği ofisi sözünü verir. Seçimde başarılı olan Şerif bir Din İşleri Bakanlığı kurar ve Boko Haram'ın ulusal sekreteri Alhaji Buji Foi'yi üst düzey yönetici olarak atar. Seçimden kısa bir süre sonra, Vali Şerif ile Yusuf liderliğindeki grup arasındaki ilişkide şeriatın uygulanması konusunda görüş ayrılıkları ortaya çıkar. Anlaşma her ne kadar başarısız olsa da Yusuf'a açıkça vaaz verebileceği bir platform ve Yusuf'un daha geniş kitleye hitap edebileceği bir esneklik oluşturmuştur. Öyle ki, bu dönemde yerel radyo ve televizyon kanallarının Yusuf ile röportaj yapması ve vaazlarını yayınlamış olmaları hareketin daha geniş kitlelere ulaşmasına destek olmuştur. Yusuf'un ülke genelinde bilinirliğine katılmış olduğu bu programların katkısı büyüktür.²⁷

2000'lerin başında Yusuf'un akıl hocalarından birinin liderliğinde Yusuf'un takipçilerinden oluşan bir grup, Yobe Eyaleti'nde "Nijerya Talibanı" ismi ile popüler farklı bir topluluk kurmuştur.²⁸ Nijerya Talibanı ismini alan bu topluluğun Yusuf'tan ayrılma gerekçesi, Yusuf ile *el-uzru bi'c-cehl* (العذر بالجهل - Cehaletin mazeret olarak gösterilmesi) konusunda görüş ayrılığı

bugün Nijerya'daki en büyük Şif hareketidir. Beşir, "El-Cuhūdu'd-Devliyye ve'l-İklimiyye ve'l-Vaṭaniyye li-Mukāfehēti Cemā'atu Boko Haram," 1-40; Jacob Zenn, "A Biography of Boko Haram and the Bay'a to al-Baghdadi," 17-21.

²⁶ Beşir, "El-Cuhūdu'd-Devliyye ve'l-İklimiyye ve'l-Vaṭaniyye li-Mukāfehēti Cemā'atu Boko Haram," 1-40;

Fuad Ferhavi, *Nijerya'da Şiddet, Radikalizm ve Boko Haram*, 21-22. İzāle ile ilgili detaylı bilgi için bkz. Adem Arıkan, "Nijerya'da Selefler," 283-302.

²⁷ Mahmoud, "Local, Global, or in Between? Boko Haram's Messaging, Strategy," 87-114.

²⁸ Omar Mahmoud, "Local, Global, or in Between? Boko Haram's Messaging, Strategy," 87-114.

yaşamış olmalarıdır.²⁹ Nijerya Talibani, “şirkte cehaletin mazeret olamayacağı” prensibini benimseyerek Nijerya halkının tamamını tekfir etti ve hatta bu tekfir eylemini gerçekleştirmeyen İslam alimlerini de kâfir ilan etti. Bu bağlamda, Yusuf’un “Kanamma kardeşler” diye andığı bu grup, “kâfirleri tekfir etmeyenin kendisi de kâfirdir” anlayışıyla Yusuf’u mürted ilan etti. Kendisini mürted ilan eden Nijerya Talibani’na karşı söylemlerine Yusuf, Kano Eyaleti’nde kaydedilen “Alimlerin Şüphelerini Gidermek” başlıklı sesli bir konferansında yanıt vermiştir.³⁰ Yusuf’un Müslümanların ve din alimlerinin topyekûn tekfirine ilişkin görüşleri şöyledir: “Her kim bir âlime ‘tağut’ veya ‘kâfir’ derse, ben ondan beriyim. Sizin bu tür ithamlarda bulunmanız benim adıma yapılmış bir davranış değildir.”³¹

Aralık 2003’ten Eylül 2004’e kadar Nijerya Talibani, cihad iddiasıyla Kanamma’daki polis karakollarına ve hükümet binalarına saldırılar düzenledi. Babbangida kasabesindeki yerel yönetim binasını ve hükümet konaklarını ateşe verdi. Damaturu, Gwoza ve Bama’daki polis karakollarına baskınlar yaptıktan sonra Nijerya-Kamerun sınırındaki Mandara Dağları’na çekildi. İlginç bir şekilde, Yusuf’u tekfir etmiş olmalarına rağmen Nijerya polisi, Yusuf’u Nijerya Talibani ile bağlantısı nedeniyle aramaya başladı. Bu gelişme üzerine Yusuf Suudi Arabistan’a kaçtı. 2005 yılında takipçileri ile hükümet arasında yapılan müzakerelerin ardından Nijerya’ya geri döndü.³²

Suudi Arabistan’da bulunduğu sürede Selefi düşüncenin etkisi altında kalan Yusuf, Maiduguri’ye döndükten kısa bir süre sonra dağılmış olan Nijerya Talibani üyelerine çağrıda bulundu ve emirlerine uyacaklarına dair biat aldı. Tebliğ faaliyetlerine devam eden Yusuf, bölgedeki muhalif din adamlarıyla tartışmalarını sürdürdü. Vaazlarında Batı sömürgeciliğinin eleştirisi, Osman b. Fûdî’nin³³ (ö. 1817) başlattığı İslam halifeliğinin canlandırılmasının gerekliliği, İslam hukukunun sıkı bir şekilde uygulanmasının gerekliliği, Nijerya anayasasını, mürted hükümette hizmet etmeyi ve seçimlere katılmayı reddetmenin İslami bir görev olduğu vurgusu

²⁹ Kişinin bilmeden veya herhangi bir kastı olmadan işlemiş olduğu günahlar ile ilgili sorumluluğun mazur görülüp görülemeyeceği hususunda kullanılan bir terim.

³⁰ Kassim ve Nwankpa, *The Boko Haram Reader: From Nigerian Preachers to the Islamic State*, 35-41.

³¹ Kassim ve Nwankpa, *The Boko Haram Reader: From Nigerian Preachers to the Islamic State*, 35-41.

³² Yusuf’un 2003-2004 şiddet olaylarından sonra Suudi Arabistan’dan Nijerya’ya dönmesi, dönemin Borno Eyaleti Vali Yardımcısı Adamu Dibal’ın müdahalesi sayesinde gerçekleşmiştir. Murtaza, “Cemā’atu Boko Haram,” 13-24.; Abdulbasit Kassim, “Boko Haram’s Internal Civil War: Stealth Takfir and Jihad as Recipes for Schism,” 3-32.; Yusuf’un el-Kaide ile herhangi bir bağlantısı olup olmadığı konusu ise tartışmalıdır. Vaazlarında Usame b. Ladin ya da Ebu Mus’ab ez-Zerkavi gibi isimlere referans vermiş olması sebebiyle El-Kaide ile teması söz konusu edilmiştir. Diâ Raşvan ise Yusuf’un el-Kaide ile bağlantısının olmadığını belirtmektedir. Haydar, “Nijerya beyne’l-Fesâdi ve ‘Boko Haram.’”

³³ Fulanî Hareketi olarak da bilinen Sokoto Halifeliği’ni kuran ve Nijerya’da ıslahatçı bir İslam anlayışını hâkim kılan lider. Murray Last, “The Sokoto Caliphate.”

hakimdi.³⁴ “Haydi Cihada” başlıklı vaazında Allah’ın dinini hakim kılmak için cihadın farz olduğunu ve Müslümanların bu farzı terk etmeleri sebebiyle küfrün yayıldığını, Maiduguri kentinde zalim, fasık, mürted ve kâfir yöneticilerin Allah’ın hükmünü uygulamadığını, Kur’an’daki cihad ayetlerini delil göstererek her Müslümanın cihad çağrısına cevap vermesi gerektiğini belirtmektedir.³⁵ 2009 yılı başlarında Borno Eyaleti Valisi Ali Modu Şerif’i ‘tağut’ olarak nitelendirmiş, Haziran-Temmuz 2009’da ise motosiklet kaskı takmayı ‘bid’at’ olarak değerlendirmiş olan Yusuf’un bu tarihlerde hükümetle olan ilişkileri kesin olarak kopmuştur. Ancak güvenlik güçleriyle zaman zaman çatışmalar yaşanmış olmakla birlikte hareketin 2009 yılına kadar topyekûn bir cihad hareketi içinde olmadığı görülmektedir. 2009 yılında, Boko Haram’ın merkezi Maiduguri’de yaşanan şiddet olaylarını takiben güvenlik güçleri tarafından gerçekleştirilen operasyonlarda grup ağır kayıplar vermiş, liderleri Yusuf da dahil olmak üzere binlerce üyesi hayatını kaybetmiştir. Yusuf’un polis tarafından sorgulanırken 5 polis memuru tarafından haksız infazının grubun radikal bir terör örgütü olmasında etkili bir faktör olduğu belirtilmektedir.³⁶

Yusuf’un öldürülmesinin ardından Temmuz 2009’dan Eylül 2010’a kadar süren bir yıllık durgunluk döneminde Boko Haram üyeleri Nijerya ve Çad Gölü alt bölgesinde gizlice yeniden gruplaştı. “Ebu Muhammed” ve “Ebu Bekr bin Ahmed eş-Şiko” gibi takma isimler kullanan Ebubekir Şekau (ö. 2021) Haziran 2010 sonunda hareketin imamı olarak ortaya çıktı. Yusuf’un ve diğer üyelerin intikamını almak, tutuklanan hareket üyelerinin serbest bırakılması ve örgütün kendini savunması adına, polis, silahlı askerler ve Hristiyanlarla mücadele yürüttüklerini belirten Şekau liderliğinde Boko Haram, ayırım gözetmeksizin şiddete başvuran bir terör örgütüne dönüştü. Şekau liderliğinde sistematik bir yapılanmaya giden örgütün ahlak polisi ve şura kurulu adını verdikleri otuz kişiden oluşan yürütme konseyi bulunmaktaydı. Örgüte ait çiftlikler ve Nijerya’nın farklı eyaletlerinde iş sahaları mevcuttu. Burada örgüte üye olan işsizlere ve yardıma muhtaç olanlara iş ve yemek yardımı yapılmaktaydı.³⁷

³⁴ Omar Mahmoud, “Local, Global, or in Between? Boko Haram’s Messaging, Strategy,” 87-114.

³⁵ Kekilli Emrah, Ömer Hayri ve Abdoulaye B. İbrahim. “Bir Örgütün Anatomisi Boko Haram,” 14.

³⁶ Haydar, “Nijerya beyne’l-fesâdi ve ‘Boko Haram.”; Murtaza, “Cemâ’atu Boko Haram,” 13-24; Omar Mahmoud, “Local, Global, or in Between? Boko Haram’s Messaging, Strategy,” 87-114; Barkindo, “Abubakr Shekau: Boko Haram’s Underestimated Corporatist-Strategic Leader,” 53-73. Yusuf’un nasıl sorgulandığını gösteren video görüntüleri yayınlanmış, ancak bu suçtan sorumlu hiç kimse yargılanmamış veya cezalandırılmamıştır. Aralık 2015’te Yusuf’un ölümünden sorumlu beş polis tüm suçlamalardan beraat etmiş ve hepsi görevlerine iade edilmiştir.

³⁷ Şekau, 14 Temmuz 1974’te çiftçi ve sığır yetiştiricilerinin yaşadığı bir köyde doğdu. Büyüdükten sonra Borno Eyaleti’nde yerel din adamlarından fıkah eğitimi aldı ve burada hareketin kurucusu ve

Şekau'nun 2010 yılında cihad ilan etmesinden sonra grubun şiddeti toplumsal değişim için bir araç olarak kullanmaya başladığı ve diğer hedeflerin yanı sıra Nijerya hükümetine, güvenlik güçlerine, kiliselere ve muhalif din adamlarına karşı saldırılar düzenlediği görülmektedir. Aralık 2010'da Abuja pazarının bombalanması, Ocak 2011'de Maiduguri polis karakolunun bombalanması, Nisan 2011'de Maiduguri'deki INEC ofisinin bombalanması ve 2011 yılında başkent Abuja'daki Birleşmiş Milletler binasına yönelik düzenlenen saldırı, Diffa bölgesinde gerçekleştirilen kadın ve kız kaçırma olayları, Toumour ve Nglewa'da 2 Temmuz 2017 ve 24 Kasım 2018 tarihlerinde 37 kadın ve 15 kız çocuğu kaçırılması, kadınlar tarafından gerçekleştirilen intihar saldırıları,³⁸ kuzeydeki en büyük şehir ve Boko Haram'ın doğduğu yer olan Maiduguri'de askeri üsse düzenlenen saldırı, Kasım 2016'da ülkenin kuzeydoğusundaki bir dizi köyün işgali, Chibok yakınlarındaki bölgede gerçekleştirilen yağma ve yakma eylemleri neticesinde 9 köyün tahrip edilmesi,³⁹ gruba karşı çıkan önde gelen politikacılara ve din adamlarına yönelik suikastlar, eğitim ve sağlık kurumlarına yönelik gerçekleştirilen saldırılar,⁴⁰ kuzey Nijerya'daki Hristiyanlara yönelik saldırılar⁴¹ hareket tarafından gerçekleştirilen şiddet olaylarından bazılarıdır. Bugün Boko Haram, gerçekleştirdiği eylemlerle etki alanını Nijerya sınırlarının ötesine taşımış, Sahra Altı Afrika'nın yanı sıra küresel güvenlik gündeminde de önemli bir tehdit unsuru haline gelmiştir.

"Afrikalı Liderlere Mesaj" adlı videosunda Şekau, başta Çad Devlet Başkanı Idriss Déby olmak üzere Afrika'daki siyasi yöneticilere yönelik tekfirci yaklaşımını sert bir biçimde ortaya koymuştur. Nijerya içerisinde durdurulamayacak şekilde bir cihadın başlatıldığına, şeriatın hakimiyetine karşı çıkan kâfirlerin cezalandırılacağına vurgu yapılmış ve İslam toplumunun oluşumu için cihad çağrısında bulunulmuştur.⁴² Şekau'ya göre

manevi babası olan ve daha sonra hareketin liderliğini üstlenen Muhammed Yusuf ile tanıştı. Beşir, "El-Cuhûd'd-Devliyye ve'l-İklîmiyye ve'l-Vaṭaniyye li-Mukāfēheti Cemā'atu Boko Haram," 1-40.

³⁸ Kadın ve kız çocuğu kaçırma eylemlerine rağmen, Boko Haram içinde kadın intihar bombacılarının varlığı dikkat çeken hususlardan biridir. İntihar saldırıları gerçekleştiren kadınlar, sayıları, örgüt içindeki konumları, gerçekleştirdikleri eylemler, tutuklananlar gibi konular farklı çalışmalarda irdelenmiştir. Elizabeth Pearson, "Wilayat Shahidat: Boko Haram, the Islamic State, and the Question of the Female Suicide Bomber," 33-52.; Abatan ve Boubacar, "Katiba Macina and Boko Haram Including Women to What End?," 1-19.

³⁹ Haydar, "Nijerya beyne'l-Fesādi ve 'Boko Haram."

⁴⁰ Sağlık merkezleri ve eğitim sektörü Boko Haram'ın gerçekleştirmiş olduğu saldırılardan en çok zarar gören kurumlar olmuştur. Lasmar Esmā ve Feride Hamum, "Harekātu Boko Haram ke-Tehdīd'l-Amēnī'l-İnsānī fī Nijerya," 1146-58.

⁴¹ 2010 yılının sonlarından itibaren Boko Haram, kuzey Nijerya'daki Hristiyanlara (genellikle etnik olarak güneydoğu Nijerya'dan gelen İbolar'a) odaklanarak, kiliselere ve dini şahsiyetlere yönelik çok sayıda saldırıyla, Hristiyanları kuzeyden tamamen sürmeyi amaçlayan daha büyük ölçekli bir faaliyete başlamıştır.

⁴² David Cook, "Boko Haram: A Prognosis," 1-33.

örgüt, İslam'ı uygulamayan tüm kesimlere ve gayrimüslimlere karşı cihad ilan etmekte, Kur'an hükümlerinin dünya çapında hâkim olması için Hz. Muhammed ve sahabelerin savaş yöntemlerini örnek alan bir mücadele yürütmektedir. Örgüt, ancak bu yolu seçenlerin kurtuluşa ereceğini savunmaktadır.⁴³ Şekau Nijerya Devlet Başkanı Goodluck Jonathan'a hitap etmiş ve Jonathan'ın Hristiyanlıktan vazgeçmesini ve hükümetin ülke genelinde şeriat kanunlarını uygulamasını talep etmiştir.⁴⁴ O, Nijerya anayasası, milli marş veya diğer sömürge miraslarını eleştirmiş, hükümetle müzakere ettiğine dair söylentileri reddetmiş ve Hristiyanlık karşıtı polemiklere girmiştir. Barack Obama'dan Ban Ki-moon'a ve Margaret Thatcher'a kadar dünya liderlerine tehditler savurmuş; Çeçenistan, Keşmir ve Irak gibi küresel cihatçı mücadelelerle dayanışma içinde olduğunu ifade etmiştir; ve Ebu Mus'ab ez-Zerkavi (ö. 2006), Ebu Ömer el-Bağdadi (ö. 2010) ve Ebu Bekir el-Bağdadi (ö. 2019) ve Eymen ez-Zevahiri (ö. 2022) de dahil olmak üzere cihatçı söylemleri ile bilinen teşkilat liderlerine övgülerde bulunmuştur.⁴⁵ 2013 yılından itibaren Boko Haram, Borno eyaletinin büyük bir kısmında kontrolü sağlamış, ayrıca Nijerya'nın Çad Gölü havzasındaki sınır komşuları Nijer, Çad ve Kamerun'un sınır bölgelerine düzenli saldırılar gerçekleştirerek bu bölgelerde ilerlemeye devam etmiştir. Nijerya hükümeti Mayıs 2013'te kuzeydoğudaki üç eyalet olan Borno, Adamawa ve Yobe'de olağanüstü hâl ilan etmiştir.⁴⁶

Araştırmacı Amira Abdu'l-Halim, Nijerya'daki pek çok yerel topluluğun "gayrimeşru hükümeti değiştirmelerine yardımcı olacağı" düşüncesi ile Boko Haram'ı, yapmış olduğu terör eylemlerine rağmen zaman zaman desteklediğini belirtmektedir. Ancak Şekau'nun 7 Mart 2015'te IŞİD'e ve lideri Halife Ebu Bekir el-Bağdadi'ye biat etmesi ile yerel halk nezdindeki pozisyonunun değiştiği belirtilmektedir. IŞİD aynı yılın 12 Mart'ında bu biatı kabul etmiştir. Biatın kabul edilmesi neticesinde örgüt ismini *ed-Devletu'l-İslâmiyye Vilâyetu Garbi Afrikiyyâ* [Batı Afrika Eyaleti İslam Devleti] olarak değiştirmiştir.⁴⁷

⁴³ Élodie Apard, "The Words of Boko Haram Understanding Speeches by Momammed Yusaf and Abubakar Shekau," 41-69.

⁴⁴ Hükümetin bir dönem Boko Haram ile müzakere çabası içinde olduğu kamuoyuna duyurulmuş ancak Başkan Jonathan tüm müzakere iddialarını reddetmiştir. Barkindo, "Abubakar Shekau: Boko Haram's Underestimated Corporatist-Strategic Leader," 53-73.

⁴⁵ Mahmoud, "Local, Global, or in Between? Boko Haram's Messaging, Strategy," 87-114.

⁴⁶ Hoinathy ve Tayo, "Lake Chad Basin Socio-Economic Resilience in the Shadow of Boko Haram," 1-24.

⁴⁷ IŞİD 29 Haziran 2014'te İslam Hilafetinin kurulduğunu ve Ebu Bekir el-Bağdadi'nin halife olduğunu ilan etmiştir. Haydar, "Nijerya beyne'l-Fesâdi ve 'Boko Haram.'"

Örgüt içinde ve örgüt dışında eleştirilerin odağı olan literatürde psikopat, deli, kana susamış acımasız bir adam olarak tarif edilen Şekau⁴⁸ liderliğinde örgüt 2016 yılında ikiye bölünmüştür. Yusuf'un üçüncü komutanı olan Mamman Nur'un'un⁴⁹ da desteğini alan örgütün sözcüsü ve Muhammed Yusuf'un ikinci oğlu olan Ebu Mus'ab el-Bernavî olarak bilinen Habib bin Muhammed bin Yusuf el-Bernavî⁵⁰ liderliğinde ve *ed-Devletu'l-İslâmiyye Vilâyetu Ğarbi Afrîkiyyâ* ismi altında grup faaliyetlerine devam etmiştir.⁵¹ Şekau ise kendisine tabi olanlarla birlikte *Cemâ'atu Ehli's-Sünne li'd-Da've ve'l-Cihâd* ismi altında faaliyetlerini sürdürmüştür.

Şekau Müslüman sivilin hedef alınmasını olağan kabul ederken, Şekau'nun İslami cihad ahlakını ihlal ettiğini belirten Mamman Nur'un da yer aldığı *ed-Devletu'l-İslâmiyye Vilâyetu Ğarbi Afrîkiyyâ* grubu bu tür saldırıları reddederek, yalnızca güvenlik güçleri ve onlara destek verenleri hedef almıştır. Tekfir konusunda Şekau, Boko Haram'ın düşmanlarına karşı aktif olarak savaşmayan hiçbir bireyin Müslüman olarak kabul edilemeyeceğini belirtmektedir. Şekau *Dâr'ul-küfür* statüsündeki topraklarda, Müslüman kimliğini açıkça beyan etmeksizin iman iddiasında bulunmanın meşru olmadığını savunmaktadır. Bu görüşünü, "Hz. Muhammed'in sünnetine aykırıdır" argümanı ile temellendirmekte ve ek olarak, anayasal düzeni benimseyen tağuti yapılara karşı silahlı mücadele yürütmeyenlerin mümin olarak nitelenemeyeceğini iddia etmektedir. Ona göre, bu prensipleri reddedenler irtidat etmiş sayılmalıdır.⁵² Buna karşılık Bernavî, örgütün kontrol alanları dışında ikamet eden Müslümanların durumuna ilişkin farklı bir perspektif sunmaktadır: Nijerya silahlı kuvvetlerine -aktif veya pasif- destek vermedikleri sürece, bu bireylerin tekfir edilemeyeceğini savunmakta ve Şekau'nun bu konudaki yaklaşımını Harici geleneğinin radikal yorumlarıyla özdeşleştirmektedir.⁵³

İkiye ayrılmanın ardından, Şekau'nun grubu, Borno eyaletinin başkenti Maiduguri yakınlarındaki Sambisa ormanında ve Kamerun sınırında faaliyet gösterirken, Bernavî'nin grubu Çad Gölü Havzası'nda etkili olmaya

⁴⁸ Devlet Başkanı Goodluck Jonathan Şekau'yu acımasız bir psikopat olarak tanımlamaktadır. Galtimari Başkanlık Komitesi ise Şekau'yu cahil ve dengesiz bir lider olarak tanımlamaktadır. Barkindo, "Abubakr Shekau: Boko Haram's Underestimated Corporatist-Strategic Leader," 53-73.

⁴⁹ Kassim, "Boko Haram's Internal Civil War: Stealth Takfir and Jihad as Recipes for Schism," 3-32.

⁵⁰ 1991 doğumlu Ebu Mus'ab el-Bernavî, Afrika'nın önemli yerel dili olan Hausa dilini konuşmaktadır. Eğitimi Boko Haram'ın kurucusu olan babasının yanında aldı ve Boko Haram'ın sözcüsü olarak ortaya çıktı. Beşir, "El-Cuhûdu'd-Devliyye ve'l-İklimiyye ve'l-Vataniyye li-Mukâfêheti Cemâ'atu Boko Haram," 1-40.

⁵¹ İslam Devleti'nin el-Naba gazetesinin 3 Ağustos 2016 tarihli 41. sayısında Bernavî'nin *ed-Devletu'l-İslâmiyye Vilâyetu Ğarbi Afrîkiyyâ*'nın valisi olarak atandığı belirtildi. Kassim, "Boko Haram's Internal Civil War: Stealth Takfir and Jihad as Recipes for Schism," 3-32.

⁵² Kassim ve Nwankpa, *The Boko Haram Reader: From Nigerian Preachers to the Islamic State*, 472.

⁵³ Kassim, "Boko Haram's Internal Civil War: Stealth Takfir and Jihad as Recipes for Schism," 3-32.

başlamıştır. Mayıs 2021’de Boko Haram ile Bernavî’nin grubu arasında çıkan çatışmada Şekau ölmüştür.⁵⁴ Şekau’nun ölümü ile *Cemā’atu Ehli’s-Sünne li’d-Da’ve ve’l-Cihād* üyelerinin bir kısmı hükümete teslim olurken bir bölümü savaşıma devam etti. Müslümanlar da dahil olmak üzere sivillere yönelik silahlı eylemlerini sürdürdü. Buna karşılık *ed-Devletu’l-İslâmiyye Vilâyetu Ğarbi Afrikiyyâ* sivillere yönelik eylemlerden kaçınmakla birlikte Çad Gölü civarındaki adalarda yayılma gösterdi. *Ed-Devletu’l-İslâmiyye Vilâyetu Ğarbi Afrikiyyâ* Müslümanların mallarını yağmalamak yerine hakimiyet kurduğu bölgelerde kendi oluşturmuş olduğu düzen çerçevesinde sivillerden vergi almıştır. Daha önce *Cemā’atu Ehli’s-Sünne li’d-Da’ve ve’l-Cihād*’ın kontrolü altında olan Sambisa ormanını ele geçirdikten sonra yağmayı yasaklamış, *Cemā’atu Ehli’s-Sünne li’d-Da’ve ve’l-Cihād* savaşçılarının ellerindeki silahlara el koymuş ve bürokratik bir yönetim benimsediğini duyurmuştur. 2022 yılı başlarında yükselişte olan *ed-Devletu’l-İslâmiyye Vilâyetu Ğarbi Afrikiyyâ*, *Cemā’atu Ehli’s-Sünne li’d-Da’ve ve’l-Cihād*’ın yeni lideri olan Bakura Doro⁵⁵ yönetiminde Doro’nın *ed-Devletu’l-İslâmiyye Vilâyetu Ğarbi Afrikiyyâ*’yı Çad Gölü adasında mağlup etmesi, önde gelen liderlerini öldürmesi ve elindeki malzemeyi ele geçirmesi üzerine bir gerileme yaşamıştır. *Ed-Devletu’l-İslâmiyye Vilâyetu Ğarbi Afrikiyyâ*’nın kontrolü altında olan Çad Gölü’ndeki adaların çoğunu ve Mandara dağlarının büyük bir kısmının kontrolünü Doro liderliğinde Boko Haram ele geçirmiştir. Elde edilen başarı neticesinde *ed-Devletu’l-İslâmiyye Vilâyetu Ğarbi Afrikiyyâ*’nın bazı savaşçıları da Boko Haram’a iltica etmiştir.⁵⁶ Her iki örgüt, birbirleriyle olan mücadelelerinde devlet güçlerinin verdiği zarardan daha fazla hasara neden olan çatışmalar yaşamışlardır. Buna rağmen, her ikisi de binlerce silahlı militanıyla bölgede varlığını sürdürmektedir.

Boko Haram’ın kuruluşundan itibaren liderlerinin söylemleri incelendiğinde dinî-siyasi evriminde ve bir örgüt olarak operasyonel yapısında ciddi bir dönüşüm yaşandığı gözlemlenmektedir. 2000’lerin başlarında Yusuf, Batı sömürgeciliğinin yol açtığı sosyo-ekonomik eşitsizlikler, yolsuzluk, eğitimsizlik ve şeriatın tesis edilmesi gibi temaları öne çıkaran daha yerel ve vaaz odaklı bir strateji benimsemişti. Yusuf’un devlet medyasında yaptığı konuşmalar, onun başlangıçta Nijerya devletiyle doğrudan bir çatışmadan kaçındığını ve meşruiyet arayışında olduğunu göstermektedir. Ancak bu dönemde bile hareket içinde radikal tekfirci bir

⁵⁴ Şekau’nun işgalde ölmediği ancak intihar yeleği patlatarak kendisini öldürdüğü belirtilmektedir. Crisis Group Africa Briefing, *JAS vs. ISWAP: The War of the Boko Haram Splinters*, 1-26.

⁵⁵ Bakura Doro hakkında çok az bilgi mevcuttur. Doron Baga’da doğmuş ve büyümüş olan Doro, 2009 ayaklanmasından önce Boko Haram’a katılmıştır. 2016 yılında Boko Haram içinde gerçekleşen bölünmede Şekau’nun yanında yer almıştır.

⁵⁶ Crisis Group Africa Briefing, *JAS vs. ISWAP: The War of the Boko Haram Splinters*, 1-26.

fraksiyonun varlığı, Yusuf'un bazı ılımlı söylemlerine rağmen Boko Haram'ın heterojen yapısını ortaya koyar. Özellikle *el-‘uzru bi’c-cehl* doktrini etrafında şekillenen tartışmalar, Yusuf'un halkı ve alimleri tekfir etmekte tereddüt etmesine karşılık, radikal kanadın onu bile 'kâfir' ilan etmesine yol açmıştır. Bu iç çatışma, hareketin başlangıçta ideolojik tutarlılıktan yoksun olduğunun bir göstergesidir. Yusuf'un Suudi Arabistan'a yaptığı ziyaret, onun dinî-politik söylemlerinde radikal bir kırılma noktası olmuştur. Seyahat öncesinde Nijerya devletini eleştirmekle birlikte silahlı mücadeleyi açıkça savunmaktan kaçınan Yusuf, Suudi Selefilerinin radikal 'tekfirci' çevreleriyle temasının ardından ideolojik tutumunda köklü bir değişim yaşamıştır. Bu dönüşümle birlikte, Nijerya hükümetini ve Batı yanlısı Müslümanları sistematik olarak 'kâfir' ilan etmeye başlamış, ayrıca sivillere yönelik şiddet eylemlerini de cihad kapsamında meşru gören bir söylem geliştirmiştir. Yusuf'un 2009'da öldürölmesinin ardından Şekau liderliğinde yaşanan radikalleşme, Boko Haram'ı uluslararası cihatçı hareketlerin söylem ve stratejileriyle uyumlu ancak yerel halkla çatışan bir örgüte dönüştürdü. Şekau'nun, kendileri ile mücadele etmeyen Müslümanları tekfir etmesi ve sivil hedeflere yönelik saldırıları meşrulaştıran söylemleri, Nijerya'daki diğer İslami grupların ve Müslüman alimlerin tepkisini çekmiştir. Bu dönemde örgüt, şiddeti bir kimlik inşa aracı olarak kullanırken, Yusuf'un başlangıçta vaazlarında yer verdiği toplumsal adalet vurgusunu tamamen terk etmiştir.

2. Dinî-Siyasi Söylemleri

Boko Haram, dinî-siyasi mesajlarını vaazlar, basın açıklamaları, video mesajları ve el ilanları aracılığıyla yerel halka iletmıştır. Boko Haram, zaman içerisinde *ed-Devletu'l-İslâmiyye Vilâyetu Ğarbi Afrîkiyyâ* gibi farklı isimlerle anılmış olsa da, ideolojik kökenleri ve kimlik inşası bağlamında *Cemâ'atu Ehli's-Sünne li'd-Da've ve'l-Cihâd* adını benimsemiştir. Bu isim, grubun kendisini Sünni İslam geleneğiyle ilişkilendirme çabasını yansıtırken, aynı zamanda silahlı mücadelesine dinî meşruiyet kazandırma amacını barındırmaktadır. Selefi-Cihadi yöntemi benimseyen Boko Haram, ideolojisini meşrulaştırmak amacıyla vaaz ve yayınlarında, özellikle Takıyyuddîn ibn Teymiyye (ö. 1328), İbn Kâyyîm el-Cevziyye (ö. 1350), Muhammed b. Abdülvehhâb (ö. 1792) gibi Selefi geleneğin temel referans kabul ettiği klasik âlimlerin yanı sıra,⁵⁷ Hasan el-Benna (ö. 1906), Ahmed Muhammed Şakir (ö. 1958), Seyyid Kutub (ö. 1966), Muhammed Nâsıruddin el-Elbânî (ö. 1999), ve Abdulazîz b. Bâz (ö. 1999) gibi modern dönem

⁵⁷ Ehl-i Hadis-Hanbelî geleneğinden beslenen ve Selefi söylemi benimsemiş gruplar tarafından sahiplenilen bir âlim olan İbn Teymiyye'nin Selefililiğin kurucusu veya teorisyeni olarak nitelendirilmesi hususundaki tartışmalar ve değerlendirmeler için bkz. İsmail Akkoyunlu, "Çok Uzak Çok Yakın: İbn Teymiyye ve Selefilik," 55-58.

alimlerine sıklıkla atıfta bulunmuştur.⁵⁸ Ancak grubun bu referansları, söz konusu alimlerin görüşlerinin radikal bir yorumundan ibarettir. Örneğin İbn Bâz, “Müslümanları öldürmek, yol kesmek ve terör eylemleri gerçekleştirmek haramdır.” ifadesinde görüleceği üzere terör eylemlerini reddeden fetvalarıyla bilinirken, Benna ise şiddetli bir mücadele yöntemi olarak benimsememiştir.⁵⁹

Boko Haram, Batı kültürünü, eğitim tarzını ve Batı’nın rol modeli ile teşekkül eden laik eğitim sistemini ve demokrasiyi eleştirmiştir. Tağut kavramı üzerinden İslami olmayan hükümete ve hatta hükümet için çalışmaya karşı çıkmıştır. Batı yasalarını ve medeniyetini benimsemiş hükümetin hükümleri altında yaşayan ve kendileri ile cihad etmeyen Müslümanların tamamını ise tekfir etmiştir. Bu sebeple Nijerya’daki ve Nijerya dışındaki Müslüman alimler ve hatta diğer silahlı gruplar tarafından Harici olmakla itham edilmişlerdir.⁶⁰ Yusuf, Haricilik iddialarını reddetmiş ve şu şekilde cevap vermiştir: “Bazı insanlar bizi Harici, Şîî ya da benzeri gruplarla ilişkilendirmektedirler. Ancak biz akidede, fıkıh ve şeriati anlama açısından Ehl-i Sünnet ve’l-Cema’atiz.”⁶¹ Muhammed Yusuf BBC Hausa Servisi ile 30 Eylül 2008 tarihli röportajında Haricilikle itham edilmesinin sebebi sorulduğunda şöyle cevap verir:

Ben Harici değilim. Hariciler, Hz. Osman ve Hz. Ali dönemindeki meşru yönetime başkaldıran, halifelere karşı suikast düzenleyen, onları kâfir ilan eden ve sahabeyi katleden bir topluluktur. Ben, hem Hz. Osman’ın hem de Hz. Ali’nin meşru halifeler olduğuna inanıyor, onlara büyük saygı duyuyor ve Harici itikadını kesinlikle reddediyorum. Beni Harici diye nitelendirenler, (Nijerya’daki) yönetime karşı çıkışımı, tarihteki Haricilerin isyanıyla haksız yere bağdaştırıyor. Bu temelsiz benzetme, beni Harici olarak nitelemelerinin asıl nedenidir.⁶²

Yusuf, kendisine yöneltilen Haricilik ithamını, Nijerya hükümetine karşı verdiği mücadeleye indirgemıştır. Ancak onun Harici olarak nitelenmesindeki asıl neden, Hz. Osman ve Hz. Ali döneminde ortaya çıkan Harici geleneğin tekfirci söylemi ve bu söylem etrafında şekillenen şiddet yanlısı mücadele pratiğiyle benzerlik göstermesidir. Bu bağlamda Yusuf’un zihniyet olarak Haricilere benzetilmesi söz konusudur. Yusuf’un konuyu bu şekilde daraltması, kendisine bağlı kitlenin etki alanını kaybetmemesi

⁵⁸ Hausa diline tercüme edilen eserlerle ilgili bkz. Beşir, “El-Cuhûdu'd-Devliyye ve'l-İklimiyye ve'l-Vaṭaniyye li-Mukāfēḥeti Cemā'atı Boko Haram,” 1-40.

⁵⁹ İbn Bâz’ın fetvaları için bkz. Abdülazîz b. Abdillâh İbn Bâz, *Mecmû'u Fetāvā ve Makālât Mütenevvi'a*.

⁶⁰ Kyari Mohammed, *Boko Haram: Islamism, Politics, Security and the State in Nigeria*, 13; Temitope B. Oriola ve Olabanji Akinola, “Ideational Dimensions of the Boko Haram Phenomenon,” 595-618.

⁶¹ Yusuf, *Hazihi 'Akīdetunā ve Menhecu Da'vetinā*.

⁶² Kassim ve Nwankpa, *The Boko Haram Reader: From Nigerian Preachers to the Islamic State*, 77.

yönünde bir strateji olarak değeriendirilebilir. Bu çerçevede, Yusuf'un, Batı medeniyeti, eğitim sistemi ve anayasaya yönelik tutumu, tağut ve cihad kavramlarını yorumlama biçimi tetkik edilmesi gereken unsurlardır.

2.1. Batı Tarzı Eğitimin ve Demokrasinin Reddi

Boko Haram, Nijerya'da İslam'ın hâkim olması için mevcut Batı tarzı demokratik sistemin ortadan kaldırılmasının gerekli olduğuna inanmaktadır. Demokratik yönetim İslami halifelik fikrine aykırı olarak değeriendirilmektedir. Bu bağlamda Batı eğitiminin ve Batılılaşmanın reddi, hareketi tanımlayan temel unsurlar olarak belirmektedir. Muhammed Yusuf, İsa Ali İbrahim Pantami⁶³ ile yapmış olduğu bir münazarada Batılı eğitimin neden haram olduğuna ilişkin şu ifadeleri kullanmıştır: “Tıp, tarımcılık, elektro-mekanik bölümleri dine aykırı bir şey içermiyorsa veya dinle çatışmıyorsa haram değildir. Fakat bizim itirazımız eğitim şekli ve yöntemine yöneliktir. Bu husus sorunludur. Bu yüzden Nijerya eğitim sistemi haramdır. Devlet memuru olmak da haramdır.”⁶⁴ Batı eğitiminin inançsızlık anlamına geldiğini savunan Yusuf Batı eğitimi ile ilgili şunları söylemektedir:

Batı eğitimi yıkıcıdır. Biz bilginin kötü olduğunu söylemiyoruz, ancak içindeki inançsızlığın faydadan çok zarar getirdiğini vurguluyoruz. Elimde düzenli olarak okuduğum İngilizce kitaplar bulunuyor. ‘İngilizce küfürdür’ demiyorum, fakat içindeki küfür ve şirk unsurlarına dikkat çekiyorum. Tek endişemiz, bu eğitim sürecinde şirk koşma ihtimalinizdir. Yıkım yıkımdır, kimden gelirse gelsin. Bunu getiren ‘beyaz adam’ olduğu için, bu medenileşme anlamına mı geliyor? Evet, bizimki geleneksel, sizin deyiminizle, ama sizinki şirk.⁶⁵

Batı'ya karşı oldukça sert bir söylem benimsemiş olan Yusuf söylemlerinde, Avrupa ülkelerinin bölgede gerçekleştirmiş olduğu sömürge faaliyetlerine ve sömürge ile birlikte Osman b. Fûdî liderliğinde varlık gösteren İslam hilafetinin yıkılışına yer vermektedir.⁶⁶ Bu bağlamda gerçekleştirmiş olduğu vaazında Yusuf şunları söylemektedir:

Günümüzde İslam güneşi söndü ve zalimler yönetici oldu. İslam ülkelerinde komünistler, Hristiyanlar, Yahudiler ve sömürgeciler - ki bunlar Allah'ın, İslam'ın ve Müslümanların düşmanlarıdır - kendi

⁶³ Batı eğitimi almış Nijeryalı Müslüman alim. 2019-2023 yılları arasında Nijerya Federal Cumhuriyeti İletişim ve Dijital Ekonomi Bakanı olarak görev yapmıştır.

⁶⁴ Emrah Kekilli, Hayri Ömer ve İbrahim Bachir Abdoulaye, “Bir Örgütün Anatomisi Boko Haram,” 1-24.

⁶⁵ Yusuf'un Batı eğitimi ve kültürü ile ilgili görüşleri için bkz. Kassim ve Nwankpa, *The Boko Haram Reader: From Nigerian Preachers to the Islamic State*, 21-35.

⁶⁶ Sokoto Hilafeti 1903 yılında İngilizler tarafından feshedilmiştir.

planlarını uyguladılar. Bu planlar neticesinde İslam hilafeti ortadan kaldırıldı ve materyalizm İslam toplumunda yaygın hale geldi.⁶⁷

Yasama hakkının yalnızca Allah'a ait olduğunu belirten Yusuf, Allah'ın ilahi yasasını zayıflatan herhangi bir hükümet veya anayasayı tağut olarak nitelemektedir. Yusuf'a göre bir Müslümanın tağutların yasalarına tabi olması büyük günah ve şirktir. Bu bağlamda yasama sistemini kabul edenler ve davalarını bu mahkemelere taşıyanlar da tağuta tabi oldukları için müşriklerdir.⁶⁸ Yusuf'un Batı ilkeleri gözetilerek oluşturulmuş anayasa ve demokrasi ile ilgili görüşlerini anlamak adına şu ifadeler önemlidir:

Dinimiz İslam'dır, itikadımız selef-i salihinin itikadına dayanan Ehl-i Sünnet ve'l Cema'at itikadıdır. Yöntemimiz (minhacımız) cihaddır. Şeriat'ın tek hakikat olduğuna inanıyoruz. Anayasa batıl ve küfürdür. Demokrasi de aynı şekilde batıl ve küfürdür. Şeriat ile hükmetmeyen bir hükümetle iş birliği yapmak batıl ve küfürdür. Güvenlik kurumlarıyla çalışmak da batıl ve küfürdür. Cahil olanların bilmesi gerekir ki, bir Müslüman için tağutların kurduğu kurumlardan uzaklaşmak ve hicret etmek son derece önemlidir.⁶⁹

Yusuf'un Batı medeniyeti, kültürü ve eğitimi ile ilgili benimsemiş olduğu genel tavrı tam anlamıyla takip eden ve hatta bu hususta daha da radikal bir söylem benimsemiş olan Şekau, "Afrikalı Liderlere Mesaj" adlı videosunda, laik yasalarla hüküm sürmenin şirk olduğunu şu ifadeler ile dile getirmiştir:

Şeriat'ı terk ederek laik yasalarla yönetmeye ve yargılamaya karar verdikten sonra nasıl hala Müslüman olduğunuzu düşünüyorsunuz? Kur'an-ı Kerim'in yasalarına mı uyuyorsunuz? Hayır, Obama'nın, Ban Ki Moon'un yasalarını kabul ettiniz ve hâlâ Müslüman olduğunuz konusunda kendinizi kandırıyorsunuz. Namaz kılmanız, oruç tutmanız, zekât vermeniz ya da hacca gitmeniz bile, kâfir olduğunuz gerçeğini değiştirmez. Kendinize nasıl Müslüman diyebilirsiniz? Siz bir kâfirsiniz. Neden mi? Çünkü tevhitte sapmış durumdasınız. Biz, Allah'tan başka kimseden korkmuyoruz ve sizin kâfir olduğunuzu açıkça söylüyoruz.

⁶⁷ Kassim ve Nwankpa, *The Boko Haram Reader: From Nigerian Preachers to the Islamic State*, 132-133.

⁶⁸ Mohammed, "The Message and Methods of Boko Haram," 14; Laik hükümetin yasalarına uymama konusunda hareketin tavrına yönelik verilebilecek en önemli örneklerden biri, Yusuf'un motosiklet sürücüleri için kask zorunluluğu getiren yeni yönetmeliği eleştirmesi ve örgüt üyelerinin hükümetin konu ile ilgili resmi emri karşısında yasaya uymanın Tanrı'ya karşı şirkle eşdeğer bir hakaret olduğuna inandıkları için kask takmamış olmaları durumudur. Şeyh Muhammed Yusuf, "Tarihin Musulmai (Müslümanların Tarihi)," YouTube, (28.10.2011). Andrew Walker, "Join Us or Die: The Birth of Boko Haram." Kask takmamış olan Boko Haram üyeleri 11 Haziran 2009'da, Sifon Operasyonu olarak adlandırılan operasyonda ayrım gözetmeksizin vurulmuşlardır. Kassim, "Boko Haram's Internal Civil War: Stealth Takfir and Jihad as Recipes for Schism," 3-32.

⁶⁹ Kassim, "Defining and Understanding the Religious Philosophy of Jihâd-Salafism and the Ideology of Boko Haram," 189.

Sizinle savaşacağız ve sizi öldüreceğiz. Müslümanların hayatında Allah'ın kanunlarının hâkim olduğunu görmedikçe sizinle savaşmaktan vazgeçmeyeceğiz.⁷⁰

İslam'ın öğretilerine aykırı olan ve Kur'an ve Sünneti reddeden herhangi bir anayasal sistem altında çalışmayı reddeden Şekau,⁷¹ Ocak 2017'de Maiduguri Üniversitesi'nde düzenlenen bombalı intihar saldırısının meşru olduğunu, "Anayasalarını ve kitaplarını Kur'an'dan daha kutsal görüyorlar. Kendi kurallarının Allah'ın kurallarının önüne geçmesi durumu bunu kanıtlar. Demokrasiyi benimsemiş olan kitleler Allah'ın hükmünü kabul etmiyorlar. Bu imandan açıkça vazgeçmektir." sözleriyle ifade etmektedir.⁷²

2.2. Tekfir Anlayışı

Selefi-Cihadi hareketler, selef-i sâlihîn anlayışını referans aldıklarını iddia ederek kendilerini Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat geleneği içinde konumlandırırlar. Bu grupların temel karakteristiklerinden biri, mensuplarını şer'î hükümlerin uygulanmadığı seküler devlet yapılarından uzak durmaya ve izole cemaatler oluşturmaya yönlendirmeleridir. Seküler yönetimleri benimseyenleri, bu yapılara karşı aktif mücadele etmeyenleri ve kendileri ile birlikte doğrudan çatışma halinde olmayanları tekfir etme eğilimleri, Selefi Cihadi gruplarda gözlemlenen genel tekfir anlayışını ortaya koymaktadır. Bu grupların, kendileriyle doğrudan çatışma halinde olmayan sivil kitlelere yönelik silahlı eylemleri dahi cihad kapsamında meşrulaştırmaları durumu, geleneksel İslam hukukundaki cihad doktrininden ilkesel anlamda ayrıştıklarını ortaya koymaktadır. Boko Haram'da tekfir ve cihad konularındaki söylem ve eylemleri bakımından Selefi-Cihadi gruplarla ideolojik ve fiili anlamda benzerlik gösteren bir yapılanmadır.

Nijerya'yı İslami yönetim altına alınması gereken kâfirler ülkesi olarak tanımlayan Yusuf'un liderliğinde teşekkül eden Boko Haram, söylemlerini desteklemeyen yerel Müslüman topluluğu tağuta [Batı medeniyetini taklit eden Nijerya hükümeti] karşı durmamış olmaları sebebiyle kâfir olarak nitelendirmiştir. Ona göre, İslam şeriat hukukundan ziyade seküler bir anayasadan türetilen her türlü yürütme, yasama veya yargı işlevi tağuttur. Nijerya Federal Cumhuriyeti anayasasına sadakat göstermek ve bu anayasa tarafından oluşturulan kurumlara tabi olmak ise inançsızlıktır.⁷³ Yusuf, "Vallahi, [Nijerya] Anayasası putperestliktir. Puta tapmaktır. Allah'a yemin

⁷⁰ Kassim, "Defining and Understanding the Religious Philosophy of Jihâdî-Salafism and the Ideology of Boko Haram," 192.

⁷¹ Mohammed, "The Message and Methods of Boko Haram," 13.

⁷² Barkindo, "Abubakr Shekau: Boko Haram's Underestimated Corporatist-Strategic Leader," 59.

⁷³ Oriola ve Akinola, "Ideational Dimensions of the Boko Haram Phenomenon," 595-618.

olsun ki, bu anayasa altında çalışan herkes şirk koşmaktadır. Demokrasi putperestliktir. Allah adına, hükümet altında çalışan herkes şirk koşmaktadır. Bu itaat şirkidir.”⁷⁴ “Onlara boyun eğerseniz şüphesiz siz de Allah’a ortak koşmuş olursunuz.”⁷⁵ ayetini bu iddiasına delil olarak nakletmektedir.

2009 yılında Yusuf, Borno Eyaleti Valisi Ali Modu Şerif’e tağut olarak hitap etmiş ve hükümetin aşırılıklarını İslami olmadığı ve otokratik olduğu için kınamış, hükümete hizmet eden alimlerin ise kâfir olduğunu belirtmiştir.⁷⁶ Tağutlar tarafından kurulmuş olan bir düzene karşı cihadın ya da hicretin gerekli olduğunu bildirmiştir. Yusuf’un doktriner yaklaşımına göre, Müslümanların baskı altında dahi seküler anayasal sistemlere tabi olmaları meşru değildir. Buna göre, küfür sistemi olan demokratik bir yapılanmada bir Müslümanın aday olması, başkan seçilmesi ya da sistemi herhangi bir şekilde kullanması caiz değildir. Yusuf, Batı tarzı anayasal sisteme tabi olan tüm bireylerin tekfir edilmesini dinî bir gereklilik olarak değerlendirmektedir. Çünkü, Yusuf’a göre, demokrasi bir dindir ve ona tabi olanlar İslam dışı bir dine tabi olmaktadırlar. Bu dinî yöneten hükümet yetkililerinin tağutlar olduğunu söyleyen Yusuf’un ifadeleri şu şekildedir: “Demokratik sistemler ve demokratik yönetimler yeni dinlerdir. Her kim bile bile demokrasiyi ve demokratları kabul ederse, namaz kılsa, oruç tutsa ve öğretileri incelese bile İslam dininden irtidat etmiş olur.”⁷⁷

Verdiği ilk vaazlarında, mürted yöneticilerle cihad yoluyla savaşmadan önce, tebliğ yoluyla onlara karşı İslamî delillerin (*ikâmetu'd-delîl*) oluşturulması gerektiğini savunan Yusuf, zaman içinde anayasal sistemi küfür ve sistemi yürütenleri ise tağutlar olarak nitelendirmiştir.⁷⁸ Müslümanları, tağutlar tarafından inşa edilen yönetime karşı durmaya ve akabinde cihada çağırmıştır. Zaman içinde bu söylem hükümete karşı durmayan tüm Müslümanların kâfir ilan edildiği ve onlara karşı gerçekleştirilen silahlı eylemlerin de cihad hükmünde kabul edildiği bir çerçevede dile getirilmiştir. Yusuf ile aynı görüşleri benimsemiş, görüşlerini eyleme dönüştürmüş olan ve örgüt üyeleri nezdinde halife muamelesi gören Şekau, Müslümanların öldürülmesi ile ilgili, “Ey Müslüman ümmet, bizim savunduğumuz ilkeler din ve Müslümanlardır. Müslümanları öldürmeyiz ve

⁷⁴ Kassim ve Nwankpa, *The Boko Haram Reader: From Nigerian Preachers to the Islamic State*, 53.

⁷⁵ 6/En’âm:121.

⁷⁶ Yusuf Suudi Arabistan’dan Nijerya’ya döndüğünde [ilk yolculuğu] Vali Şerif ile bir anlaşma yapmış ve eyalette katı şeriat yasalarının uygulanması karşılığında Şerif’in 2003 seçimlerini desteklemek için takipçilerini kullanmıştır. Mahmud, “Local, Global, or in Between? Boko Haram’s Messaging, Strategy,” 87-114.

⁷⁷ Abdullah ve Adem, “Harekātu Boko Haram,” 241-248.

⁷⁸ Kassim ve Nwankpa, *The Boko Haram Reader: From Nigerian Preachers to the Islamic State*, 96-97.

aşağılamayız. Hatta inanmayanlara saldırmadan önce onlara saldırmamızın nedenlerini açıklarız. En büyük arzumuz dinin zaferidir. Allah yardımcımız olsun.”⁷⁹ Müslümanları öldürme gerekçelerini ise şu şekilde izah etmektedir:

Allah ve Rasulü tarafından kâfir olarak damgalananlar dışında hiç kimseyi tekfir etmiyoruz. Bazı insanlar, Boko Haram’ı sıradan Müslümanları öldürmekle ve tüm insanları tekfir etmekle suçluyor. Ancak akılı başında herhangi bir Müslüman demokrasiyi savunan kâfirlerin ve mücahitlerle savaşan tağutların sıradan Müslümanlar olduğunu söyleyebilir mi?⁸⁰

Ebu Mus’ab el-Bernavî’nin 2016 yılında şekau yerine *ed-Devletu’l-İslâmiyye Vilâyetu Ğarbi Afrîkiyyâ*’nın valisi olarak atanmasının genel nedeni de şekau’nun Müslümanları tekfir etme konusunda göstermiş olduğu radikal eğilimdir. Hausa dilinde gerçekteşirdiği 10 dakikalık sesli konuşmasında küfür diyarına giren ama oradaki kâfirlere düşmanlığını belli etmeyen Müslümanın kâfir olmayacağını ifade eden Bernavî’yi eleştiren şekau ise Allah’ın indirdiği yasadın başka bir şeyle hükmeden tağuta düşmanlığını göstermeyen bir Müslümanın kâfir olduğunu belirtmektedir. şekau, bunu Allah’ın kitabında ve Rasulü’nün sünnetinde bulduğunu ve resulün sünnetine uymak için bu şekilde bir yol izlediğini belirterek bu görüşünü desteklemektedir.⁸¹ Bu ifadesinde şekau, “Biz böyle bir kişinin kâfir olduğunu söylüyoruz” şeklindeki ifadesi ile örgütün doktrinel içtihadını ortaya koymaktadır. Ayet ya da hadise nakilsel referans vermeden “Biz bunu Allah’ın kitabında ve Rasulü’nün sünnetinde bulduk” şeklindeki bir iddia ile izah etmektedir. Bu durum Selefi-Cihadi grupların nasları literal okuma eğilimi çerçevesinde değerlendirilebilir. Zira bu yaklaşım, her ne kadar somut bir nass zikretmese de, nasları katı bir şekilde ve bağlamsal faktörleri göz ardı ederek yorumlama eğiliminin karakteristik bir tezahürüdür. şekau’ya göre Müslüman olmak için anayasal sistemi ve demokrasiyi reddetmek yeterli değildir. Bireyin Nijerya devletini tamamen reddetmesi ve Boko Haram ile birlikte aktif olarak hükümete ve diğer örgütlere karşı savaşması gerekmektedir. Aksi halde kişinin Müslüman kabul edilmeyeceği belirtilmektedir.⁸²

2.3. Selefi Cihadi Söylem

Boko Haram, Batı kültürünü eleştiren bir vaaz grubundan üyelerini hükümete ve [Müslüman da olsa] topyekûn sivillere karşı cihad yapmaya

⁷⁹ Kassim ve Nwankpa, Kassim ve Nwankpa, *The Boko Haram Reader: From Nigerian Preachers to the Islamic State*, 246-247.

⁸⁰ Barkindo, “Abubakr Shekau: Boko Haram’s Underestimated Corporatist-Strategic Leader,” 53-73.

⁸¹ Bernavî bu görüşleri sebebiyle şekau’yu Harici olmakla itham etmektedir. Kassim ve Nwankpa, *The Boko Haram Reader: From Nigerian Preachers to the Islamic State*, 442.

⁸² Kassim ve Nwankpa, *The Boko Haram Reader: From Nigerian Preachers to the Islamic State*, 472.

davet eden radikal bir örgüte dönüşmüştür. Selefiyye metodunu benimsemiş olduğunu belirten Boko Haram, Selefi Cihadi gruplar içinde tasnif edilmektedir.⁸³ İslam düşünce kültüründe İslam'ın sahabe, tâbî'în ve tebeu't-tâbî'în'nin görüşlerine uygun bir biçimde uygulanmasını esas alan Selefiyye (Selefilik),⁸⁴ temel görüşlerini 'Ahmed b. Hanbel, İbn Teymiyye ve İbn Kayyim el-Cevziyye gibi âlimlerin düşüncelerine dayandırmaktadır. Ancak, tekfirci söylemin aşırılığa varan yorumları ve silahlı eylemlerle meşrulaştırılmaya çalışılması durumu Selefi-Cihadi olarak adlandırılan radikal grupların ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır.⁸⁵ Şekau'nun şu ifadelerinde de görüleceği gibi: "... demokrasiyi benimseyen herkes ve insan yapımı kanunlara göre yargılamayı kabul edenler kâfirdir. Yabancı okullarda eğitim alan herkes de kâfirdir." Boko Haram da Selefi Cihadi grupların birçoğuna benzer şekilde tekfirci söylemi benimsemiştir⁸⁶

Boko Haram'ın Selefi Cihadi ideolojisinin ortaya çıkmasında ve şekillenmesinde birçok faktör yer almaktadır. Kuzey Nijerya'daki sömürgecilik süresince İslâmî geleneklerin zayıflaması, Orta Doğu ve Kuzey Afrika'dan gelen farklı dinî akımların bölgeye kademeli olarak giriş yapması, bölgede kronikleşen yolsuzluk, adaletsizlik, yoksulluk ve eğitimsizlik radikal silahlı yapılanmaların bölgede yerleşmesinde etkili olan faktörlerdir.⁸⁷ Bilhassa cihadi diğer örgütlerle temasların kurulması Boko Haram'ın cihad yanlısı yapısının şekillenmesine etkili olmuştur. Örgütün dinî-siyasi altyapısı, Kuzey Nijerya'daki İslam halifeliliğini yeniden kurma amacıyla laik sisteme ve onun tüm unsurlarına karşı savaş açmanın cihad olduğu iddiası üzerine temellendirilmiştir.⁸⁸

Yusuf, Hausa ve Kanuri dillerinde gerçekleştirmiş olduğu vaazlarında, hükümete karşı cihad yapmanın bir zorunluluk olduğunu farklı örneklerle izah etmiştir. Batı'nın bölgede ve İslam ülkelerinde gerçekleştirmiş olduğu sömürge faaliyetleri, Batı sömürgesi sonrası bölgede meydana gelen istikrarsız yönetim ve iç savaşlar, yoksulluk, yolsuzluk, cehalet, Batı etkileri

⁸³ Selefilik, grubun görüş ve eğilimleri dikkate alınarak Suudi Selefilik, Siyasi Selefilik, İslahatçı Selefilik, Cihadî Selefilik şeklinde farklı terkipler halinde sınıflandırılmaktadır. Mehmet Ali Büyükkara, "Günümüzde Selefilik ve İslami Hareketlere Olan Etkisi," 485-524.

⁸⁴ Konu ile ilgili geniş bilgi için bk, Mehmet Zeki İşcan, *Selefilik İslâmî Köktencililiğin Tarihi Temelleri*; Sönmez Kutlu, *Selefililiğin Fikri Arka Planı İslam Düşüncesinde İlk Gelenekçiler*; Mehmet Çelenk, *Selefilik*; Adem Apak, "İslam Tarihi Boyunca Selef ve Selefilik Kavramlarının Anlam Serüveni," 39-51.

⁸⁵ Mehmet Ali Büyükkara, *Çağdaş İslâmî Akımlar*, 61; İşcan, *Selefilik İslâmî Köktencililiğin Tarihi Temelleri*, 17.; İsmail Akkoyunlu, "Çok Uzak Çok Yakın: İbn Teymiyye ve Selefilik," 55-58. Neo-Selefilik şeklindeki yeni kullanım da bu değişikliği göstermesi adına önemlidir. Mehmet Kubat, "Selefiye ile Neo-Selefililiğin Keşif ve Ayrışan Yönleri," 124-41.

⁸⁶ Barkindo, "Abubakr Shekau: Boko Haram's Underestimated Corporatist-Strategic Leader," 59.

⁸⁷ Oriola ve Akinola, "Ideational Dimensions of the Boko Haram Phenomenon," 598.

⁸⁸ Kassim, "Defining and Understanding the Religious Philosophy of Jihâdî-Salafism and the Ideology of Boko Haram," 188.

neticesinde karma sınıfların mevcudiyeti, eşcinselliğin yaygınlaştırılması gibi hususlara vaazlarında yer veren Yusuf, İslam'ın asr-ı saadetteki özgün halinin uygulanması gerektiğini ve bunun ancak cihad ile gerçekleşebileceğini belirtmektedir.⁸⁹ 2008 yılı başlarında Tevbe Sûresi 13-16. ayetlerinin⁹⁰ tefsiri üzerine verdiği bir konferansta Yusuf'un yaptığı yorum şu şekildedir: "Allah'a yemin olsun ki, o aşamaya ulaşmamış olsak da cihad etmek istiyoruz; eğer o aşamaya ulaşmış olanları görürsek cihadda onlara katılırız." Aralık 2008 tarihinde verdiği "Müslümanların Tarihi" başlıklı bir başka konferansta da grubunun açık hedefini şu şekilde tanımlamıştır:

Onları Peygambere hakaret etmekten ya da Müslümanları öldürmekten alıkoyacak şey cihaddır. Ancak cihadı nasıl gerçekleştireceğiz? Cihadı kiminle birlikte yürüteceğiz? Allah, İslami bir ıslah hareketi için tebliğe başlamamız gerektiğini anlamamı sağladı. Sonra da gücü elde edinceye kadar sabretmemiz gerekecek. İşte bu, cihad amacıyla kurulan İslami ıslah davetinin temelidir. Biz bu hedefi hiç kimseden gizlemedik.⁹¹

"Nijerya Hükümetine Açık Mektup"unda ise Yusuf, takipçilerine "... Gittiğinizde, ölecek olsanız bile, gidin ve onu yapın. Onların [intihar bombacılarının] insanların üzerine bombaları nasıl koyduklarını, onlara gidip patlamalarını emrettiklerini ve yine de mutlu olduklarını görmüyor musunuz?" sözleri, onun intihar eylemlerini cihad kapsamında değerlendirdiğini ortaya koyucu niteliktedir.⁹²

Boko Haram'ın cihad söylemi bölgesel cihaddan küresel cihada bir dönüşüm içindedir. Yabancı ve mürted bir rejimi ortadan kaldırma mücadelesine katılmak için kolektif sorumluluktan ziyade bireysel görevi zorunlu gören bu perspektife göre cihad her bir birey için farzdır. Dolayısıyla, Nijerya devletinin hakiki Müslümanların tümü tarafından yok edilmesi Boko Haram'ın prognostik çerçevesinin merkezinde yer almaktadır.⁹³ Şekau'nun Boko Haram'ın lideri olarak ortaya çıkması ve el-Kaide ile ilişkilerini derinleştirme arzusu, 2015 yılında IŞİD'e bağlılık yemini etmesi küresel cihad hareketinin bir parçası olma çabası olarak yorumlanabilir. Şiddet temelli cihad söyleminin önemli temsilcileri arasında kabul edilen Usame Bin

⁸⁹ Yusuf'un vaazlarında birçok delile başvurma durumu konunun uzmanları tarafından onun kanıtın ortaya konulması anlamına gelen "*ikâmetu'd-dil*" yöntemini benimsemiş olduğu şeklinde yorumlanmaktadır. Mahmoud, "Local, Global, or in Between? Boko Haram's Messaging, Strategy," 87-114.

⁹⁰ 9/et-Tevbe: 13-16.

⁹¹ Kassim ve Nwankpa, *The Boko Haram Reader: From Nigerian Preachers to the Islamic State*, 94.

⁹² Kassim ve Nwankpa, *The Boko Haram Reader: From Nigerian Preachers to the Islamic State*, 196.

⁹³ Cihadın her bir bireyin bireysel sorumluluğu olduğu düşüncesi Selefi Cihadi grupların genel karakteristiklerindendir. Mehmet Taşdelen, "Cihadî Seleflilik Bağlamında Neo-selefliliğe Eleştirel Yaklaşım," 71-94.

Ladin, Eymen ez-Zevahiri, Ebu Mus'ab ez-Zerkavî gibi isimlerin kasetlerini dinlediğini belirten Şekau, evrensel bir mücadele iddiası güden silahlı hareketlerin sistemini öğrenmeye odaklı olduğunu belirtmektedir.⁹⁴ İngiltere, Amerika, İsrail ve Nijerya'ya hitap eden ve cihadın devam ettiğini belirten Sekau şöyle seslenmektedir:

Cihadın imamların ölümüyle sona erdiğini düşünmeyin, çünkü onlar birer bireydir. Cihad daha yeni başladı! Cihad daha yeni başladı! Ey Allah'ın düşmanları! Şeyh Abdullah Azzam, Ebu Mus'ab ez-Zerkavî, Ebu Ömer el-Bağdadi, Usame bin Ladin, Ebu Yahya el-Libi, Ebu Yusuf Muhammed b. Yusuf gibi kaç şeyhin ve adamın şehit edildiğini görmüyor musunuz? Allah, onlara merhamet etsin ve yüce Allah bizi şehitlerden eylesin. Cihad durdu mu? Cihad durdu mu? Hayır, bin kere hayır, bin kere hayır! Allah'ın izzeti ile ey kâfirler, ey mürtedler, ey münafıklar, hüsrân içinde ölün. Allah dinini bizimle veya bizden başkasıyla destekleyecektir.⁹⁵

Cihadın Müslümanlar için tek seçenek olduğunu bildiren Şekau şöyle söylemektedir:

Nerede olursanız olun, tüm kardeşlerime sesleniyorum! Allah bu mesajın size ulaşmasını nasip etsin. Size ayağa kalkıp silahlanmanız ve onları öldürmeniz için izin verdim. Üç yaşında olsanız bile öldürün, öldürün ve öldürün! Bugün dinimiz sadece öldürmektir. [Şekau, Kanuri dilinde konuşmasını sürdürüyor.] Öldürmelisiniz, ancak onları yememelisiniz. Yaşlıları, kadınları, akli dengesi yerinde olmayanları ve tövbe edenleri öldürmekten kaçın. Allah'a düşmanlık eden herkes öldürülmelidir. Dini terk etmek, Allah'a düşmanlıkla eşdeğerdir.⁹⁶

Örgütün önemli isimlerinden Muhammad Mamman Nur 15 Mart 2009'da Borno Eyaleti Maiduguri'deki İbn Teymiyye Camii'nde verdiği konferansta cihad ile ilgili sözleri şu şekildedir:

Siz [muhalif din adamları] istesenez de istemesenez de, onları [laik siyasi yöneticileri] sevseniz de sevmesenez de cihada başlayacağız! Eğer savaşçı olmamayı seçer ve bizden ayrılırsanız, size karşı saldırgan olacağız. Cihad farzdır. Bizim tebliğimizin sadece sözlü bir tebliğ olmadığını açıkça belirtmemizin temel nedeni budur.⁹⁷

Yusuf ile başlayan Şekau ile devam eden süreçte Boko Haram'ın üç yönlü bir stratejik söylem geliştirdiği görülmektedir. Nijerya başta olmak üzere

⁹⁴ Oriola ve Akinola, "Ideational Dimensions of the Boko Haram Phenomenon," 602.

⁹⁵ Kassim ve Nwankpa, *The Boko Haram Reader: From Nigerian Preachers to the Islamic State*, 253-254.

⁹⁶ Kassim ve Nwankpa, *The Boko Haram Reader: From Nigerian Preachers to the Islamic State*, 269-270.

⁹⁷ Kassim, "Boko Haram's Internal Civil War: Stealth Takfir and Jihad as Recipes for Schism," 3-32.

Müslümanların yaşadığı coğrafyalarda Avrupa ülkelerinin gerçekleştirmiş olduğu sömürge faaliyetleri ve neticesinde ülkelerin kültürel ve ekonomik olarak yaşamış olduğu tahribat Boko Haram imamlarının ve sözcülerinin vaazlarında önemli bir yer tutmaktadır. Nijerya’da daha geniş kitlelere ulaşma amacı ile Osman b. Fûdî’nin cihad mirası ile köprü kurulması hareketin stratejik yönlerinden bir diğeriştir.⁹⁸ Vaazlarda dikkat çeken stratejik metotlardan bir diğeri ise küresel cihadın temsilcilerine yer verilmesi ve Selefi Cihadi hareketlerin gerçekleştirmiş olduğu faaliyetlerin övülmesidir. Bu durum finansal desteğin yanında Boko Haram’a uluslararası militan aktörlerden biri olmanın yolunu açmıştır.⁹⁹

Sonuç

Nijerya’da Muhammed Yusuf liderliğinde *Cemā’atu Ehli’s-Sünne li’d-Da’ve ve’l-Cihād* adı altında teşekkül eden Boko Haram bugün daha ziyade Nijerya hükümet yetkililerine, askeriye ve sivillere karşı gerçekleştirmiş olduğu terör saldırıları ile bilinmektedir. Bir din adamı olarak Maiduguri’de vermiş olduğu vaazlarında Yusuf, Batı eğitimi, değerleri ve kültürünü eleştirmiş ve bunların İslami öğretilerle çatıştığını iddia ederek söz konusu sisteme karşı aktif bir mücadelenin dinî bir gereklilik olduğunu vurgulamıştır. Yusuf, vaazlarında, fasık, mürted ve kâfir yöneticilerin Allah’ın hükmünü uygulamadığını, İslam dinini hâkim kılmak için cihadın farz olduğunu, Müslümanların bu farzı terk etmeleri sebebiyle küfrün yayıldığını dile getirmekte ve Müslümanları silahlı mücadelede kendileri ile birlikte hareket etmeye davet etmektedir. Kuruluşundan günümüze kadar olan söylem ve eylemlerinin seyri incelendiğinde Boko Haram’ın ideolojik yapısında değişiklik olduğu görölmektedir. Yusuf’un yerel medya vasıtasıyla yaydığı vaazlar, örgütün başlangıçta Nijerya’nın kuzeyindeki Müslüman toplum nezdinde belirli bir meşruiyet kazanmasını sağlamıştır. Yusuf erken dönem vaazlarında, daha ziyade Batı sömürgeciliğinin yol açtığı sosyo-ekonomik adaletsizliklere ve şeriatın tesis edilmesi gerekliliğine yönelik yapmış olduğu vurgu, nispeten yerel ve toplumsal temelli bir söylem stratejisi benimsediğini göstermektedir. Ancak dikkat çekici olan, Yusuf’un bu dönemde bile tebliğ yöntemini önceleyen ve delil getirmenin önemine

⁹⁸ Fûdî, Boko Haram’ın aksine büyük günah işlese dahi Müslümanların tekfir edilmeyeceğini belirtmektedir. Eğitim yoluyla toplumu dönüştürme çabası içinde olan Fûdî, İslam’ın safiyetine zarar veren bid’atlere karşı mücadele etmekle birlikte hükümet yetkililerinin haksız uygulamalarını eleştirmiştir.

⁹⁹ Hareketin finans kaynakları ile ilgili detaylı bilgi için bkz. Mahmoud, “Local, Global, or in Between? Boko Haram’s Messaging, Strategy,” 87-114.

işaret eden yaklaşımıyla, sonradan benimsediği radikal tekfirci tutum arasındaki derin çelişkidir. Suudi Arabistan'daki Selefi çevrelerle teması sonrasında yaşadığı ideolojik dönüşüm örgütün Nijerya devletiyle uzlaşmaz bir çatışmaya sürüklenmesinde etkili olmuştur. Yusuf'un ölümünün ardından, Şekau liderliğinde örgütün teolojik söyleminde önemli bir değişim gözlemlenmektedir. Boko Haram'ın Yusuf sonrası dönemde yaşadığı dönüşüm, Nijerya devletinin Yusuf ve taraftarlarına yönelik şiddet eylemleri ile Şekau'nun İslami ilimlerde yeterince uzmanlaşmamış olması ve örgütün doktrinleri doğrultusunda Kur'an ve Hadislerin literal okumasının etkisi altında şekillenmiştir. Şekau döneminde örgüt, sosyo-politik ve dinî bir muhalefet hareketinden evrensel bir terör örgütüne dönüşmüştür. Bu dönemde tekfir söylemi etrafında gerçekleşen iç ayrışmalar, örgüt içinde tutarlı bir İslami doktriner çerçevenin bulunmadığını göstermektedir. Örgütün Şekau ve Bernavî önderliğinde birbiriyle çatışan iki kola bölünmesi, liderlik otoritesinin zayıf olduğunu göstermesi adına ayrıca önemlidir. Şekau döneminde örgütün sivil hedeflere yönelik sistematik şiddet politikasını benimsemesi, geleneksel İslami anlayışla olan bağlarının kopmasına ve sosyo-dinî açıdan marjinal bir konuma düşmesine yol açmıştır. Bu gelişmeler, örgütün başlangıçtaki yerel reformist söylemden radikal bir kopuş yaşadığını açıkça ortaya koymaktadır.

Çıkar Çatışması / Conflict of Interest:

Yazar, çıkar çatışması olmadığını beyan etmiştir. / The author declared that there is no conflict of interest.

Finansal Destek / Grant Support:

Yazar, bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir. / The author declared that this study has received no financial support.

YZ Kullanım Beyanı / Declaration of AI use:

Yazar, bu çalışmayı oluştururken yapay zeka destekli teknolojileri yalnızca dil kontrolü amacıyla kullanıp ardından kontrolü kendisinin yaptığını ve yazının içeriğine dair tüm sorumluluğu üstlendiğini beyan etmiştir. / The author declared that AI-assisted tools were employed exclusively for language editing; the final verification was performed personally, and the author accepts full responsibility for the article's scholarly content.

KAYNAKÇA

- Abatan, Jeannine Ella, ve Sangaré Boubacar. "Katiba Macina and Boko Haram Including Women to What End?." *Boko Haram Beyond the Headlines*, ed. Zenn Jacob, Elizabeth Pearson, Atta Barkindo, Idayat Hassan, Zacharias Pieri, ve Omar Mahmoud, içinde 1-19. Institute for Security Studies: West Africa Report 35, 2021.
- Abdullah, Amin Saad, ve Kabir Adem. "Harekātu Boko Haram." *Yamtara-Wala, Arts Management and Social Sciences (YaJAMSS)* 1:2 (2022): 241-48.
- Akkoyunlu, İsmail. "Çok Uzak Çok Yakın: İbn Teymiyye ve Selefilik." *Din ve Hayat* 47 (2023): 55-58.
- Aktaş, Ahmet. "Radikalizm ve Yoksunluk İlişkisi: Boko Haram Örneği." *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 23:4 (2023): 1131-52. <https://doi.org/10.18037/ausbd.1254437>.
- Apak, Adem. "İslam Tarihi Boyunca Selef ve Selefilik Kavramlarının Anlam Serüveni." *Tarihte ve Günümüzde Selefilik Milletlerarası Tartışmalı İlmî Toplantı* (2014): 39-51.
- Apard, Élodie. "The Words of Boko Haram Understanding Speeches by Momammed Yusuf and Abubakar Shekau." *Afrique Contemporaine* 3:255 (2015): 41-69.
- Arıkan, Adem. "Nijerya'da Selefiler." *İlahiyat Akademi:Altı Aylık Uluslararası Akademik Araştırma Dergisi* 1-2:1 (2015): 283-302.
- Barkindo, Atta. "Abubakr Shekau: Boko Haram's Underestimated Corporatist-Strategic Leader." İçinde *Boko Haram Beyond the Headlines*, ed. Jacob Zenn, Elizabeth Pearson, Omar Mahmoud, Idayat Hassan, Zacharias Pieri, ve Kassim Abdulbasit, 53-73. Combatting Terrorism Center at West Point, 2018.
- Beşir, Hişam. "El-Cuhüdu'd-Devliyye ve'l-İklimiyye ve'l-Vaşaniyye li-Mukāfehēti Cemā'atu Boko Haram." *Mecelletu Kulliyeti's-Siyaseti ve'l-iktisad* 3 (2019): 1-40.
- Büyükkara, Mehmet Ali. *Çağdaş İslâmî Akımlar*. 7. Baskı. İstanbul: Klasik Yayınları, 2016.
- Büyükkara, Mehmet Ali. "Günümüzde Selefilik ve İslami Hareketlere Olan Etkisi." İçinde *Tarihte ve Günümüzde Selefilik*, ed. Ahmet Kavas, 485-524. İstanbul: Ensar Neşriyat, 2014.
- Crisis Group Africa Briefing N°196, *JAS vs. ISWAP: The War of the Boko Haram Splinters*, (2024): 1-26.
- Cook, David. "Boko Haram: A Prognosis." *Rice University James A. Baker III Institute for Public Policy* (2011): 1-33.
- Esma, Lasmar, ve Feride Hamum. "Harekātu Boko Haram ke-Tehdidi'l-Ameni'l-İnsānī fī Nijerya." *El-Mecelle el-Akādîmiyye li'l-Buḥûs al-Kānûniyye ve'l-Siyâsiyye* 2:5 (2021): 1146-58.
- Falola, Toyin. *Violence in Nigeria: The Crisis of Religious Politics and Secular Ideologies*. New York: University of Rochester Press, 2001
- Ferhavi, Fuad. *Nijerya'da Şiddet, Radikalizim ve Boko Haram*. 1. Baskı. Ankara: Usak Yayınları, 2015.

- Haydar, Halil Alî. "Nijerya beyne'l-Fesâdi ve 'Boko Haram'." Al-Ayam. <https://www.alayam.com/Article/courts-article/406362/Index.html> (22.10.2024).
- Hoinathy, Remadji, ve Teniola Tayo. "Lake Chad Basin Socio-Economic Resilience in the Shadow of Boko Haram." *Boko Haram Beyond the Headlines*, ed. Jacob Zenn, Kassim Abdulbasit, Elizabeth Pearson, Atta Barkindo, Idayat Hassan, Zacharias Pieri, ve Omar Mahmoud, içinde 1-24. Institute for Security Studies: West Africa Report 38, 2022.
- Igboin, Benson Ohiho. "Un governed or Alternatively Governed Spaces in North-Eastern Nigeria A Critical Exploration of Boko Haram's Ideological Motif." İçinde *Handbook of Islamic Sects and Movements*, ed. Muhammad Afzal Upal ve Carole M. Cusack, 421-45. The Netherlands: Koninklijke Brill NV, 2021.
- İbn Bâz, Abdulazîz b. Abdillâh. *Mecmû'u Fetâvâ ve Makâlât Mütenevvi 'a*. 1. Basım, 15 cilt. Riyad: Dâru'l-Kudayy, 1998.
- İşcan, Mehmet Zeki. *Selefilik: İslâmi Köktencililiğin Tarihi Temelleri*. 5. Basım. İstanbul: Kitap Yayınevi, 2006.
- Kassim, Abdulbasit. "Boko Haram's Internal Civil War: Stealth Takfir and Jihad as Recipes for Schism." *Boko Haram Beyond the Headlines*, ed. Jacob Zenn, Elizabeth Pearson, Atta Barkindo, Idayat Hassan, Zacharias Pieri, ve Omar Mahmoud, içinde 3-32. Combatting Terrorism Center at West Point, 2018.
- Kassim, Abdulbasit. "Defining and Understanding the Religious Philosophy of Jihâdî-Salafism and the Ideology of Boko Haram." *Politics, Religion & Ideology* 16:2-3 (2015): 173-200. <https://doi.org/10.1080/21567689.2015.1074896>.
- Kassim, Abdulbasit, ve Michael Nwankpa, ed. *The Boko Haram Reader: From Nigerian Preachers to the Islamic State*. New York: Oxford University Press, 2018.
- Kekilli, Emrah, Hayri Ömer, ve İbrahim Bachir Abdoulaye. "Bir Örgütün Anatomisi Boko Haram." *Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı (SETA)* 214 (2017): 1-24.
- Kubat, Mehmet. "Selefiye ile Neo-Selefililiğin Kesişen ve Ayrışan Yönleri." *İnönü Üniversitesi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi* 2:6 (2017): 124-41.
- Kutlu, Sönmez. *Selefililiğin Fikri Arka Planı İslam Düşüncesinde İlk Gelenekçiler*. Ankara: Otto Yayınevi, 2017.
- Last, Murray. "The Sokoto Caliphate." *The Oxford World History of Empire*. ed. Peter Fibiger Bang, C.A. Bayly ve Walter Scheidel, içinde, 1082-1110. Birleşik Krallık: Oxford University Press, 2021.
- Mahmoud, Omar. "Local, Global, or in Between? Boko Haram's Messaging, Strategy." *Boko Haram Beyond the Headlines*, ed. Jacob Zenn, Abdulbasit Kassim, Elizabeth Pearson, Atta Barkindo, Idayat Hassan, ve Zacharias Pieri, içinde, 87-114. Combatting Terrorism Center at West Point, 2018.
- Menşâvî, Mustafa. "Muhammed Yusuf Zeîmü Boko Haram." BBC News عربي. https://www.bbc.com/arabic/worldnews/2009/07/090731_wb_yusuf_profile (22.10.2024).
- Mohammed, Kyari. *Boko Haram: Islamism, Politics, Security and the State in Nigeria*. ed. Pérouse de Montclos Marc-Antoine. IFRA-Nigeria, 2014. <https://doi.org/10.4000/books.ifra.1703>.

- Murtaza, Ahmed. "Cemā'atu Boko Haram." *Kiraatu's-Siyasiyye* 12 (2012): 13-24.
- Oriola, Temitope B., ve Olabanji Akinola. "Ideational Dimensions of the Boko Haram Phenomenon." *Studies in Conflict & Terrorism* 8:41 (2018): 595-618. <https://doi.org/10.1080/1057610X.2017.1338053>.
- Pearson, Elizabeth. "Wilayat Shahadat: Boko Haram, the Islamic State, and the Question of the Female Suicide Bomber." *Boko Haram Beyond the Headlines*, ed. Jacob Zenn, Abdulbasit Kassim, Elizabeth Pearson, Atta Barkindo, Idayat Hassan, Zacharias Pieri, ve Omar Mahmoud, içinde, 33-52. Combating Terrorism Center, 2018.
- Pearson, Elizabeth, ve Jacob Zenn. "Boko Haram, the Islamic State, and the Surge in Female Abductions in Southeastern Niger." *Boko Haram Beyond the Headlines*, ed. Kassim Abdulbasit, Atta Barkindo, Idayat Hassan, Zacharias Pieri, ve Omar Mahmoud, içinde, 5-8. International Centre for Counter-Terrorism, 2021.
- Taşdelen, Mehmet. "Cihadî Selefilik Bağlamında Neo-selefilğe Eleştirel Yaklaşım." *Dergiabant* 10:1 (2022): 71-94. <https://doi.org/10.33931/dergiabant.1062504>.
- Tinnes, Judith ed. "Bibliography: Boko Haram, Compiled and Selected." *Perspectives on Terrorism*. 13:3, (2019): 131-164.
- Walker, Andrew. "Join Us or Die: The Birth of Boko Haram." *The Guardian* <https://www.theguardian.com/world/2016/feb/04/join-us-or-die-birth-of-boko-haram> (4 Şbat 2016).
- Yusuf, Muhammed. *Hazihi 'Aḳīdetunā ve Menhecu Da'vetinā*. Maiduguri: Mektebetu'l-Ğuraba'.
- Zenn, Jacob. "A Biography of Boko Haram an'd the Bay'a to Al-Baghdadi." *CTC Sentinel* 3:8 (2015): 17-21.